

Školní psycholog na SŠ a jeho spolupráce s učiteli

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. et Mgr. Lucie Foltová

Vypracovala:

Pavla Hažmuková

Brno 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Školní psycholog na SŠ a jeho spolupráce s učiteli** vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 28. května 2015

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce Mgr. et Mgr. Lucii Foltové za odborné rady a připomínky, které mi pomohly při zpracování této bakalářské práce.

Děkuji také rodině, která mě podporovala po celou dobu studia a byla mi se vším nápomocná. Děkuji respondentům, bez kterých by má práce nevznikla.

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na spolupráci školního psychologa s učiteli. V teoretické části je definován vědní obor školní psychologie a osobnost školního psychologa. Kromě toho jsou zde popsány jeho služby, náplň práce a kompetence. Hlavním cílem teoretické části je poukázat na formy spolupráce učitelů se školními psychology, v jakých situacích spolu spolupracují nejčastěji, jak jejich spolupráce probíhá. Jsou zde zmíněny možné obavy, výhody či nevýhody při spolupráci s učiteli. Metody použité pro zpracování teoretické části jsou studium odborných literárních zdrojů, pedagogických časopisů, tvorba výpisků a jejich analýza, srovnávání a syntéza.

Hlavním cílem praktické části je zjistit, jak školní psychologové vnímají spolupráci s učiteli na středních školách, jaké byly jejich profesní začátky, ve kterých případech spolu spolupracují nejčastěji a jak tato spolupráce probíhá. Je zde uvedeno, co je pro psychology nejdůležitější ve spolupráci s učiteli. Metoda použitá pro zpracování praktické části je rozhovor. Respondenty jsou školní psychologové z vybraných středních škol Jihomoravského kraje a kraje Vysočiny. Data rozhovoru jsou vyhodnoceny pomocí otevřeného kódování.

Klíčová slova

Školní psycholog, spolupráce, učitel, klima školy, vztah školních psychologů a učitelů.

Abstract

The Bachelor's Thesis is focused on the cooperation of school psychologist with teachers. The aim of the theoretical part is to define the scientific field of school psychology and the personality of school psychologist. Furthermore, their service, work content and competence are described there. The main aim of the thesis is refer to the forms of cooperation between teachers and school psychologists, in which situations they work together most often and how their cooperation works. Possible concerns, advantages and disadvantages when cooperating with teachers are mentioned there. The methods used for creating the theoretical part are the studies of literature sources, pedagogical magazines, making a list of extracts and their subsequent analysis, comparison and synthesis.

The main aim of the practical part is to identify how school psychologists perceive the cooperation with teachers at secondary schools, what their professional beginnings were, in which cases they work together most often and how the cooperation works. The most important steps for psychologists related to the cooperation with teachers are stated there. The method used for making the practical part is an interview. The respondents are school psychologists from selected secondary schools situated in the South Moravian Region and the Vysočina Region. The gained data from the interview is evaluated through open coding.

Key words

School psychologist, cooperation, teacher, school climate, relationship between school psychologists and teachers

Obsah

1	Úvod	10
2	Cíle bakalářské práce	12
2.1	Cíle teoretické části práce	12
2.2	Cíle praktické části práce	12
3	Materiál a metodika zpracování	13
3.1	Materiál a metodika zpracování teoretické části práce.....	13
3.2	Materiál a metodika zpracování praktické části práce.....	13
4	Školní psycholog a jeho spolupráce s učiteli	14
4.1	Školní psychologie	14
4.1.1	Definice školní psychologie.....	14
4.1.2	Vývoj školní psychologie	16
4.2	Školní psycholog.....	19
4.2.1	Osobnost školního psychologa.....	19
4.2.2	Vzdělání školních psychologů	19
4.2.3	Etika práce školního psychologa.....	20
4.2.4	Náplň práce a činnost školních psychologů.....	22
4.3	Školní psycholog v síti školy	24
4.3.1	Působení směrem k jednotlivým žákům	24
4.3.2	Působení směrem ke třídě.....	26
4.3.3	Působení směrem k rodině.....	27
4.3.4	Působení v systému školy	27
4.3.5	Školní psycholog a ředitel školy	29
4.4	Spolupráce učitele se školním psychologem	30
4.4.1	Osobnost učitele	30
4.4.2	Školní psycholog a spolupráce s učiteli	32

4.4.3	Případy a formy spolupráce.....	34
4.4.4	Výhody a úskalí spolupráce.....	38
5	Praktická část	40
5.1	Průzkumný záměr.....	40
5.2	Objekty průzkumu	40
5.3	Metoda zkoumání dat	42
5.4	Výsledky průzkumného šetření.....	43
5.5	Začátky školního psychologa.....	43
5.5.1	Obavy	44
5.6	Případy a formy spolupráce s učiteli	45
5.6.1	Nejčastější témata	45
5.7	Důležitost spolupráce	49
5.7.1	Důležité aspekty	49
5.8	Výhody spolupráce z pohledů psychologů.....	51
5.8.1	Výhody spolupráce	51
5.9	Shrnutí praktické části	52
6	Diskuze	55
7	Doporučení pro pedagogickou praxi	58
8	Závěr	59
9	Seznam použité literatury	60
A	Okruh otázek	64
B	Analýza dat	65

Seznam obrázků

Obr. 1 Model výsledků průzkumu

54

1 Úvod

Téma mé bakalářské práce jsem si vybrala ze zvědavosti a touze dozvědět se více o problematice školní psychologie neboli spíše o školním psychologovi na středních školách. Jedním z hlavních důvodů také je, že můj zájem směřuje k oblasti psychologie celkově, zkoumání lidské osoby, její povahy či poskytování odborné pomoci. A protože studuji obor učitelství, myslím, že spojení školy a psychologie je v mém případě jasná volba. Proto mým okruhem psaní je školní psycholog a jeho práce na škole. S tím souvisí tedy i spolupráce s učiteli.

Psychologie je věda o psychických dějích neboli věda o chování (Sillamy, 2001, s. 171). Zkoumá člověka, jeho povahu, osobnost a všechny charakteristické vlastnosti člověka. Snaží se pochopit lidské vlastnosti, chování a popřípadě díky tomu poskytnout potřebnou pomoc. Poslední dobou se psychologie rozmáhá do všech oborů, míst či profesí. Jedním z míst je i škola.

S měnící se dobou se mění i podmínky ve škole. Na učitele jsou kladeny čím dál větší povinnosti a ztěžují jim to i žáci, kteří jsou rok od roku neukázněnější. Proto někteří učitelé v dnešní době uvítají odbornou pomoc při řešení nejrůznějších problémů a nechají nějaké těžké břemeno na nich.

Školní psychologie je mladá disciplína a školní psychologové se pomalu ale jistě objevují na stále více školách. Někteří učitelé nemusí být právě na nějakou odbornou pomoc na školách zvyklí, mohou být nedůvěřiví či naopak jejich práci oceňují. A mým hlavním cílem je poukázání na spolupráci s učiteli na středních školách.

V teoretické části mé práce se zaměřuji celkově na oblast školní psychologie, na její vývoj a předmět zkoumání. Následuje charakteristika školního psychologa, jeho náplň práce a oblast působnosti na škole. Po představení nového oboru školní psychologie a jeho představitele se dostávám k hlavnímu tématu bakalářské práce a tou je spolupráce učitele se školním psychologem v rámci středních škol, kde nejprve charakterizují osobnost učitele a teprve po představení obou odborníků své profese se naznačují jejich spolupráci.

Nejprve se zmiňuji o začátcích školního psychologa na škole, jaké mohou nastat obavy při příchodu nové posily do školy a co je důležité k odbourání případné nedůvěry. Následuje výčet možných případů, ve kterých se dostávají učitelé nejvíce do kontaktu s učiteli a jak jejich spolupráce vypadá. A jako u většiny zakončení, měli by se na všem najít nějaká pozitiva. To uvádím na konci teoretické části,

snažím se shrnout, jaké mohou být výhody či v čem někdo může spatřovat nevýhody spolupráce učitel-školní psycholog.

Autorky výzkumu *Klima školy: K otázkám spolupráce učitele se školním psychologem* Lazarová a Čapková (2006) uvedly pohled spolupráce jmenovaných dvou odborníků svého oboru z pohledu učitele. Já se ve své praktické části bakalářské práce zaměřuji na vnímání jejich spolupráce ze strany školních psychologů.

Zjišťuji jejich postoje, jak vnímají spolupráci s učiteli, jaké byly jejich začátky na škole, zda se u nich objevily nějaké obavy či necítily nějaké viditelné reakce od učitelů. Následně uvádím činnost, při které nejčastěji spolupracují s učiteli a jak jejich spolupráce vlastně vypadá. A aby každá spolupráce dobře probíhala, musí se snažit obě strany odborníků samozřejmě a mým cílem je zjistit, v čem právě školní psychologové vidí důležitost při spolupráci a v čem si myslí, že učitelé vidí výhody. Cílem mé práce je zhodnocení různých výpovědí od školních psychologů a následné porovnání jejich postojů.

2 Cíle bakalářské práce

2.1 Cíle teoretické části práce

Cílem teoretické části je definovat vědní disciplínu školní psychologie, její historii a obor zkoumání. Charakterizovat osobnost školního psychologa, jeho náplň práce a působnost na škole. Hlavním cílem je nastínit spolupráci učitele se školním psychologem na středních školách. Uvést, jaké jsou činnosti, při kterých školní psychologové spolupracují s učiteli, co je nejdůležitější při spolupráci a jaké jejich spolupráce přináší výhody či možné nevýhody.

2.2 Cíle praktické části práce

Cílem praktické části je zjistit postoje školních psychologů na spolupráci s učiteli, jak vypadaly jejich začátky na školách, zda se objevovaly u nich nějaké obavy, při jakých činnostech spolu nejčastěji spolupracují a jak jejich spolupráce vypadá. Dále co si školní psychologové myslí, že je nejdůležitější, aby jejich spolupráce probíhala dobře.

3 Materiál a metodika zpracování

Bakalářská práce je rozdělena na dvě hlavní části, na teoretickou a na praktickou část. V teoretické části je popsána řešená problematika a praktická část popisuje vlastní průzkum šetření.

3.1 Materiál a metodika zpracování teoretické části práce

Materiálem pro zpracování teoretické části jsou odborné publikace týkající se školní psychologie a pedagogiky, pedagogické časopisy a internetové zdroje. V teoretické části je použita metoda studia odborných literárních i internetových zdrojů a následná analýza, syntéza a srovnávání.

3.2 Materiál a metodika zpracování praktické části práce

Pro zpracování praktické části jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu, který je proveden pomocí hloubkového polostrukturovaného rozhovoru. Švaříček (2007, s. 13) uvádí, že cílem hloubkového polostrukturovaného rozhovoru je „*získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu.*“ Otázky byly předem připraveny a byly kladeny vybraným respondentům. K upřesnění odpovědi byly pokládány doplňující otázky.

Rozhovor s respondenty, kterými byli školní psychologové z vybraných středních škol Jihomoravského kraje a kraje Vysočiny, byl nahráván na diktafon a následně přepsán do elektronické podoby, kde byl dále analyzován. Pro rozbor dat rozhovoru byla použita metoda otevřeného kódování. Při otevřeném kódování je text rozebrán na menší jednotky, kterým je přidělen nějaký kód a s takto nově pojmenovanými částmi textu se dále pracuje (Šed'ová, 2007, s. 211).

4 Školní psycholog a jeho spolupráce s učiteli

4.1 Školní psychologie

V této kapitole se budu zabývat novou vědní disciplínou školní psychologie. Definuji, čím se zabývá a pokusím se nastínit i její mladou historii.

4.1.1 Definice školní psychologie

Doba jde dopředu jak v dobrém, tak i ve špatném. Mění se lidé, mění se jejich povahy, mění se osobní práva a zvyšují se nároky a nápory na učitele. Žáci se stávají vulgárnější, problémovější, objevuje se více dětí s psychickými problémy, s nedokonalostmi v rodině. Mohou být děti velice nadané a naopak žáci s poruchami učení. Tyto všechny různorodé jevy u žáků můžeme nalézt v jedné třídě a učitel by s těmito zvláštnostmi měl počítat. A s dobou jde dopředu také rozvíjení psychologie na školách.

Dříve než se dozvíme něco o tom, co vůbec školní psychologie je, pokládám za důležité shrnout, čím se vlastně zabývá psychologie všeobecně jako plnohodnotná věda. Volně řečeno, psychologie se zabývá lidskou osobností, zkoumá její pocity, emoce, nálady, city, chování. Zjednodušeně, zkoumá povahu člověka. Plháková (2004, s. 15) uvádí, že *„psychologie je věda, která sleduje lidské chování, mentální procesy a tělesné dění, včetně jejich vzájemných vztahů a interakcí.“* Psychologie je obor, který se snaží pomáhat člověku s psychickými problémy. Klade si za cíl popsat, vysvětlit, předvídat lidské chování a prožívání, aby tyto získané poznatky mohla využít k lidské spokojenosti a zdraví (Plháková, 2004, s. 16).

V dnešní době se psychologie využívá, dá se říci, všude. V rodině při výchově dítěte, ve zdravotnictví, v mezilidských vztazích, v ekonomice, v politice, v dopravě. Ve vzdělávání a školství. Oživilo jsme si, co to psychologie je, kde ji všude můžeme využít a proto již můžeme přejít k definici školní psychologie.

Školní psychologie je označována jako aplikovaná psychologická disciplína. Jedná se o velmi mladou psychologickou vědu, o které se mluvilo již dříve, ale její největší nárůst zaznamenáváme až v posledních deseti letech (Štech, Zapletalová, 2013, s. 67). Více se o vývoji školní psychologie dozvíme v další podkapitole (viz 4.1.2).

Školní psychologie patří do oblasti pedagogické psychologie, ale svým způsobem ji přesahuje. Pedagogická psychologie „zkoumá otázky výchovně vzdělávací praxe z psychologického hlediska“ a „analyzuje průběh, podmínky a výsledky učení, vyučování a výchovy“ (Linhartová, 2000, s. 105), ale toto po praktické stránce nestačí. Je tedy dobré ve školním prostředí uplatnit právě školní psychologii, která „zkoumá a řeší náležitosti výchovné a vzdělávací problémy ve školním kontextu z psychologického hlediska, pomáhá jednotlivým žákům i školním třídám, učitelům i školským sborům i vedení škol s jejich specifickými problémy, radí také rodičům v jejich výchovném působení“ (Čáp, Mareš, 2011, s. 28). Hlavním cílem školní psychologie je poznávat školu z psychologického hlediska, jak její fenomény a subjekty, vztahy mezi nimi, ale také umět popsat fungování a proměny škol a porozumět jim, právě tak, jaké jsou (Kavenská, Smékalová, Šmahaj, 2001, s. 59).

Poradenská psychologie x školní psychologie

Často se školní psychologie spojuje s psychologíí poradenskou. Obě mají totiž stejný cíl – pomáhat žákům a studentům při řešení problémů. Velká část lidí by řekla, že v tom nemůže být žádný rozdíl, možná jenom ten, že školní psychologie pracuje ve škole a školních zařízeních a poradenský psycholog pracuje v pedagogicko-psychologických centrech. Ano, pravdou je, že školní psycholog pracuje přímo v prostředí školy, ale na rozdíl od psychologů v poradenských centrech má velkou výhodu, že prostředí školy dobře zná. Jeho klienty jsou žáci školy, jejich rodiče i pedagogický sbor. Školní psycholog má možnost pozorovat žáky v přirozených podmínkách, jednat s ostatními dětmi, s učiteli a v prostředí, ve kterém se pohybují, a ve kterém možný problém vznikl (Braun, Marková, Nováčková, 2014, s. 13).

Poradenská psychologie se věnuje spíše individuální práci se žáky a jejich rodiči, ale také spolupracuje se školami (Čáp, Mareš, 2001, s. 28). Psycholog v poradenských centrech, především v pedagogicko-psychologických, více používají medicínský model pomoci, poskytují služby klientům, kteří je vyhledávají s již propuknutým problémem (Zapletalová, 2001, s. 45). Využívá standardnější podmínky pro diagnostikování, má možnost radit se s dalšími specialisty při vedení případu (Braun, Marková, Nováčková, 2014 s. 14). V tomto má školní psycholog nevýhodu, že pracuje jako odborník v prostředí školy sám, ale samozřejmostí je, že se kdykoli může s odborníky v psychologických poradnách poradit.

4.1.2 Vývoj školní psychologie

Potřeba využívat psychologii v edukačním procesu má dlouhou historii, ale školní psychologie jako taková má krátké dějiny (Štech, Zapletalová, 2013, s. 9). Jak se vyvíjela doba, vyvíjela se čím dál víc psychologie uplatňovaná ve školách, která využívá poznatky ze všeobecné, vývojové i pedagogické psychologie, které si učitelé osvojují v rámci pregraduální přípravy a pomalu je aplikují do pedagogické praxe. Postupně se do praktické pedagogické psychologie vmíchaly i znalosti ze zdravotnictví, hlavně mentální hygiena. Školní psychologie jako samostatná experimentální věda vznikla na přelomu 19. a 20. století (Gajdošová, Herényjová, Valihorová, 2010, s. 11).

Vývoj školní psychologie probíhal v USA (kde se objevila dříve) a v Evropě rozdílně. Školní psychologové v USA se přikláněli spíše k medicinským aspektům, tedy se zabývali spíše osobami, které měli speciální vzdělávací potřeby. Jejich hlavní činností byla diagnostika těchto dětí a poskytování doporučení učitelům, jak s těmito dětmi pracovat. Naopak v evropských zemích převládal spíše pedagogický aspekt. Zahrnoval prevenci a zaměřoval se na všechny děti ve škole i na subjekty, které ovlivňovali její socializaci. Také na rozdíl od USA, evropská školní psychologie se zaměřovala na celý systém školy, pomoc při rozvoji kvalitních přístupů ve vyučování, podporu a rozvoj dobrého školního a třídního klimatu (Kavenská, Smékalová, Šmahaj, 2011, s. 57).

V Evropě jsou počátky školní psychologie v zájmu testování intelektových schopností dětí, kam bezpochyby patří Alfred Binet, který testoval intelektové schopnosti v prostředí škol (Štech, Zapletalová, 2013, s. 21). Známé jsou Binetovy škály na měření inteligence.

Významnou osobností, podílející se na rozvoji školní psychologie, je německý psycholog William Stern (1871-1938), který působil jako profesor na univerzitě v Hamburku. Prosazoval školního psychologa, bojoval za poznání dětí ve školních situacích a opíral se o vědecké bádání a výzkumy. To vše uvedl ve spisu *Pedologie kulturním požadavkem* (Štech, Zapletalová, 2013, s. 18).

V roce 1947 americká psychologická asociace přijala mezi ostatní psychologické disciplíny i školní psychologii. Od roku 1963 vychází časopis *Journal of School Psychology* a v roce 1982 vyšla první učebnice školní psychologie *Handbook of School Psychology* (Kavenská, Smékalová, Šmahaj, 2011, s. 57).

V roce 1982 vznikla velice významná organizace školní psychologie *International School Psychology Association (ISPA)*. Tato asociace nyní sdružuje školní psychology z více než 50 zemí světa, včetně zástupců České republiky a Slovenska.

ISPA má vypracovaný etický kodex a profesní standardy profese (Zapletalová, 2001, s. 37).

Historie školní psychologie u nás

Školní psychologie se nejdříve rozvíjela v ekonomicky a kulturněji vyspělejších zemích. V České republice a na Slovensku měl jistý vliv na vznik školní psychologie u nás ve 20. a 30. letech 20. století C. Stejskal, který nejenže přeložil Sternův spis *Pedologie* kulturním požadavkem, ale jako jeho následovník vydal vlastní studii s názvem *O úlohách školního psychologa* (Hvozdík, 1986, s. 17).

V roce 1934 vyšla první obsáhlejší publikace nazvaná *Funkce školního psychologa*, jejím autorem je F. Ohera. V publikaci uvádí, že hlavní úloha školního psychologa spočívá v poradenství a sepsal úlohy, které má školní psycholog plnit (Gajdošová, Herényiová, Valihorová, 2010, s. 26):

- poskytovat podklady žákům pro výběr na střední školy;
- pracovat s neprospívajícími žáky;
- vyjadřovat se k přestupkům proti školnímu řádu;
- diagnostikovat duševní schopnosti a kvality žáků;
- spolupracovat při výzkumu školního prostředí;
- spolupracovat s učiteli a rodiči žáků.

Do 60. let 20. století se rozvoj školní psychologie u nás na nějaký čas umírnil. Na Slovensku se rozvíjela díky založení Katedry pedagogické psychologie s oddělením školní psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. Na této katedře byl hlavní postavou a vedoucím profesorem L. Ďurič, který je jeden z hlavních aktérů rozvoje školní psychologie na Slovensku. Mezi další postavy, které se podepsaly na vývoji školní psychologie, patří profesor J. Hvozdík, O. Blaškoviča či M. Jurča. Tito lidé společně se jmenovaným profesorem Ďuričem vypracovali koncepci práce školního psychologa (Gajdošová, Herényiová, Valihorová, 2010, s. 27).

Do roku 1975 následovalo ověřování efektivnosti psychologických služeb na vybraných základních a středních školách v Bratislavě a Košicích. Ale bohužel i díky těmto experimentům, se místa pro školní psychology nenašla (Gajdošová, Herényiová, Valihorová, 2010, s. 27).

Právě od roku 1975 se na nějaké období přestalo u nás a na Slovensku o školní psychologii mluvit, protože se nenacházela větší podpora tohoto oboru. Až do roku 1989, kdy se o ni začalo opět uvažovat, a zrodila se větší snaha vyzdvihnoutí tohoto

oboru. V roce 1990 byla ustanovena Asociace školní psychologie, ve zkratce AŠP, za jejím zrealizováním stáli A. Furman a J. Hvozdík (Štech, Zapletalová, 2013, s. 34, 35). AŠP se stará o vytváření platformy diskuse a názorů zájemců o školní psychologii. Pořádá každoročně akce věnované novinkám školní psychologie. Vydává i časopis Školní psycholog, kde se každý čtenář zajímající se právě o tuto vědní disciplínu může dočíst a inspirovat praktickými i teoretickými názory, poznatky od psychologů u nás či na Slovensku. Mezi české zástupce školní psychologie patří J. Zapletalová, S. Štech, J. Mareš (Kavenská, Smékalová, Šmahaj, 2011, s. 57).

Díky založení AŠP se rozvinula úroveň školní psychologie, opět se začalo diskutovat o zavedení funkce školního psychologa do škol. Již v roce 1996 byl odhadnut počet školních psychologů na 50, v roce 2001 se jejich počet zvedl více než o polovinu na 100 až 120. Ale kvůli chybějící legislativě fungovali školní psychologové spíše jako učitelé či vychovatelé (Kavenská, Smékalová, Šmahaj, 2011, s. 58).

Zlom nastal v roce 2006, kdy vyšla Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a poradenských zařízeních, ta zrychlila rozvoj školních psychologů u nás a počet psychologů pracujících na školách se kolem roku 2007 zvýšil zhruba na 200 psychologů. Tyto údaje jsou zveřejněny v elektronickém časopisu *E-Psychologie*, v článku Výzkum v oblasti školní psychologie v ČR, jehož autory jsou Kavenská, Smékalová, Šmahaj (2011, s. 58). Štech, Zapletalová (2013, s. 77) zaznamenávají již přes 350 psychologů působících na školách v ČR.

Od roku 2005 je postavení školních psychologů již právně ustáleno, ale pořád velký počet psychologů pracuje „nevidovaně“, tzn. mimo systém odborné metodické vedení a další vzdělávání, jak uvádí Štech a Zapletalová (2013, s. 77).

Také v roce 2005 byl zahájen za podpory Evropských sociálních fondů (ESF) projekt Vzdělávání – informace – poradenství neboli VIP-Kariéra. Součástí projektu bylo vytvoření školních poradenských pracovišť a zavádění pozice školních psychologů. Od roku 2009 byl uveden projekt RŠPP-VIP II (Rozvoj školských poradenských pracovišť – vzdělání, informace, poradenství II) jako pokračování předešlého projektu, který zkvalitňoval podmínky pro práci školních psychologů a speciálních pedagogů (Štech, Zapletalová, 2013, s. 77).

Projekt VIP II byl ukončen v roce 2011 a navazuje na něj další projekt s názvem „Rozvoj a metodická podpora školních a poradenských služeb“ – VIP III (Wallert, 2012, s. 17). Projekt RAMPS-VIP III je zaměřen na zvýšení kvality poskytování služeb ve školách a poradenských zařízeních, které poskytují školní psychologové, školní pedagogové, metodici prevence a další odborní pracovníci (Ramps-VIP III, 2015).

4.2 Školní psycholog

V této kapitole se budu zabývat osobností školního psychologa, jeho náplní práce a jeho působení na subjekty v síti škol. Dále se zmíním o jeho vzdělání a o etice práce školního psychologa.

4.2.1 Osobnost školního psychologa

O tom, čím se zabývá školní psychologie, jsem se zmínila úplně na začátku, proto si snadno můžeme odvodit, kdo je to školní psycholog a čím se zabývá. Jedná se o odborníka, který poskytuje své poradenské služby žákům, učitelům, jejich rodičům a pracuje s celým systémem školy. Jeho posláním je pomáhat škole k jejímu rozvoji, aby se stala takovou školou, kde se žáci mohou učit v bezpečném prostředí (Lazarová, 2005, s. 55). Protože zná dobře prostředí školy, pohybuje se zde den co den, snadno si povšimne některých obtíží nebo ho sami vyhledají učitelé či žáci a může ihned poskytnout své služby.

Školní psycholog pracuje přímo na škole, a tedy je zaměstnancem školy na plný nebo částečný úvazek. Na částečný úvazek na školách pracují často poradenští a kliničtí psychologové. Pracuje-li školní psycholog na plný úvazek, má vymezeno 20 hodin přímé činnosti a 20 hodin nepřímé činnosti týdně. Někteří psychologové vedou na školách i výuku psychologie (Štech, Zapletalová, 2013, s. 78).

4.2.2 Vzdělání školních psychologů

Podle Štecha a Zapletalové (2013, s. 68) musí školní psycholog absolvovat vysokou školu studijního programu (bakalářského, magisterského nebo doktorského studia) školní psychologie na katedře psychologie či pedagogické psychologie nebo na pedagogické fakultě či v analogické vzdělávací instituci. Podobně vidí studium školních psychologů i Braun, Marková, Nováčková (2014, s. 197), ale udávají verzi, že školního psychologa může vykonávat absolvent vysokoškolského magisterského studia jednooborové psychologie. Dále uvádějí, že absolutoriem pregraduálního studia získávají základní dovednosti a to může zajistit základní náplň činností ve škole, které stanovuje legislativa. Zvyšování profesního růstu můžou pomocí postgraduálního studijního programu pro školní psychology.

Jaké vzdělání by měl mít školní psycholog, jsme si shrnuli v předchozím odstavci. Dovoluji si zde citovat úryvek z časopisu *E-Psychologie*, kde autoři (Kaveniská, Smékalová, Šmahaj, 2011, s. 63) uvádí, že „*magisterské studium psychologie se*

většinou věnuje tématu školní psychologie okrajově a předměty s tímto oborem spojené jsou volitelné. V práci se tak může stát (a dle našich zkušeností se tak i stává), že na místo školního psychologa nastoupí absolvent magisterského studia psychologie, který se s tématy školy setkal pouze v rámci povinného předmětu pedagogické psychologie. Legislativně tomu nic nebrání, protože Zákon 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících uvádí jako kvalifikační předpoklad pro práci psychologa ve škole pouze ukončené magisterské studium. Předpokládáme, že se stoupající potřebou školního poradenství ve školách bude stoupat počet škol, které budou chtít zaměstnat školní psychology, pro které ale v současné době chybí přiměřené pregraduální vzdělávání.“ Tímto úryvkem jsem chtěla dát najevo, že pro kvalitní práci školního psychologa nestačí absolvovat pouze studium psychologie či pedagogické psychologie, školní psychologové by měli být dostatečně připraveni na tuto práci, již zmíněnou pregraduální kvalifikací, kde se jedná o přípravu nejen v psychologii, ale též v pedagogice.

Asociace školní psychologie (UPCR, 2015) zase uvádí, že zájemce na pozici školního psychologa musí být absolventem magisterského studijního programu psychologie, dále absolventem rozšiřujícího studia pro školní psychology, které pořádá katedra školní a pedagogické psychologie na PedF UK v Praze a také Filozofická fakulta UP v Olomouci. Asociace doporučené alespoň 3 roky praxe před nástupem na místo školního psychologa.

4.2.3 Etika práce školního psychologa

Při poskytování psychologických služeb škole, se školní psycholog řídí etickým kodexem školního psychologa, který vypracovala Asociace školských psychologů (Gajdošová, Heréinová, Valihorová, 2010, s. 86). A v této práci vám uvedu povinnosti z etického kodexu, které by měl školní psycholog dodržovat:

- dodržuje všeobecně platná lidská práva a práva dítěte;
- chrání práva a důstojnost jedinců, kterým poskytuje psychologické služby, tedy žáků, učitelů, rodičů, atd.;
- uplatňuje práva klientů, zabezpečuje psychologické služby na školách a školských zařízeních všem klientům, kteří to požadují anebo kteří tyto služby potřebují bez ohledu na jejich rasu, národnost, náboženskou příslušnost, věk nebo handicap;
- seznámí se s filozofií, cíli, organizací a metodikou školy, na které pracuje. Poznání systému školy a jeho požadavků je základem, který psychologovy umožňuje spolupodílet se na dosažení společných cílů;

- respektuje klientovo právo volby dobrovolného vstupu do vztahu nebo účasti na psychologických službách;
- pracuje s žáky, učiteli a rodiči žáků nestranně bez ohledu na jejich fyzické, mentální, emocionální vlastnosti;
- informuje klienta o důležitých aspektech jejich vzájemného vztahu a o dalším využití informací;
- informuje ho o výsledcích vyšetření a psychologických intervencích, změnách programů, důležitých plánovaných službách a jiných relevantních informacích, všechny údaje o osobních aspektech jedince považuje za přísně důvěrné;
- informuje vedení školy, učitele, rodiče o svých zjištěních;
- je zodpovědný za poskytování takových informací, které zabezpečují srozumitelnost pro všechny, důraz klade více na interpretaci a doporučení než na předložení výsledků vyšetření;
- je zodpovědný za zachování důvěrnosti informací o klientech, o výsledcích a vyšetřeních, v případě, že chce využít některé informace v přednáškách či publikacích, nejdříve si zabezpečí písemný souhlas klienta anebo vynechá všechny identifikační údaje;
- kooperuje a zabezpečuje koordinaci služeb s jinými odborníky při plnění svých cílů, respektuje oblasti své a jejich kompetence, spolupracuje s nimi při uznání multidisciplinární služby potřebné pro psychologickou službu klientovi;
- spolupracuje s rodiči při práci s dítětem při identifikaci problémů, hledání alternativ a strategií řešení, konzultuje s nimi doporučení a plány na pomoc dítěti při zabezpečování psychického zdraví a osobního rozvoje;
- při výběru a použití validních a reliabilních postupů, strategií, metod a technik přihlíží na věk, pohlaví, socioekonomický a etnický původ klientů;
- pokud zjistí, že klientův stav si vyžaduje služby mimo jeho kompetenci anebo působnost, anebo si vyžaduje pomoc a starostlivost dalšího odborníka, doporučuje ho jinému kvalifikovanému odborníkovi, například o interdisciplinární spolupráci s klinickým psychologem, speciálním pedagogem, sociálním pracovníkem, pedopsychiatrem, právníkem, lékařem;

- udržuje si vysokou úroveň svým objektivním získáváním údajů a informací nevyhnutelných pro efektivní práci s klienty. Na vytváření co nejobektivnějšího obrazu o klientovi kombinuje pozorování, rozhovor, psychodiagnostické testy a další metody.

4.2.4 Náplň práce a činnost školních psychologů

Náplň činnosti školního psychologa je opravdu rozmanitá. Nejčastějšími klienty ve škole bývají samozřejmě žáci, ale nejen ti. Pro radu ke školnímu psychologovi můžou přijít rodiče či zákonní zástupci žáka, kteří si se svými ratolestmi nevědí v některých případech rady či si všimli na dítěti něčeho neobvyklého. A samozřejmě i učitelé, se kterými nejčastěji spolupracuje při řešení problémů ve škole, i oni mohou být sami klienty školního psychologa. Lazarová (2014, s. 55) ve svém příspěvku uvádí tři kategorie, do kterých lze rozdělit náplň práce školního psychologa. Jedná se o:

- diagnostika a depistáž;
- konzultační, poradenské a intervenční práce;
- metodická práce a vzdělávací činnost.

Diagnostika a depistáž

Diagnostická činnost se zabývá depistáží učením žáků, jejich prospěchu či neprospěchu, výukových problémů, diagnostikou nadaných žáků či žáků specifickými poruchami učení. Dále diagnostikuje problémové žáky či se snaží zjistit a upravit vztahy ve třídě, neboli třídním klimatu. Monitoruje, zda se ve třídě neobjevují nějaké patologické jevy (Lazarová, 2014, s. 55).

Psycholog může analyzovat specifické poruchy učení, kde může doporučit odbornou pomoc v Pedagogicko-psychologických centrech. Také diagnostikuje jaké má žák studijní předpoklady, motivaci k učení, snaží se najít a řešit příčiny neprospěchu u žáků či pomáhá s hledáním vhodné strategie učení se. Pomáhá žákům s hledáním nejlepších učebních stylů a společně se snaží nalézt optimální strategie učení (Štech, Zapletalová, 2013, s. 79, 80).

Do diagnostiky a depistáže ještě patří screening neboli rychlé hromadné vyšetření a přehledný sběr dat. Pro účely screeningu můžeme využít „diagnostické nástroje“ jako například pozorování, anketu, dotazníky, test či testové baterie. Tuto metodu školní psychologové využívají především, aby ušetřili čas, rychlé vyplnění a vyhodnocení (Braun, Marková, Nováčková, 2014, s. 22).

Konzultační, poradenské a intervenční činnosti

Činnosti v kategorii konzultační, poradenské a intervenční práce se psycholog zabývá péčí o integrované žáky, což znamená pomoc při sestavování individuálního programu u speciálně diagnostikovaných žáků, například individuální plán pro nadané děti či se specifickými poruchami učení a vedení těchto žáků (Lazarová, 2014, s. 55).

Každý může mít individuální, soukromé problémy, které znepříjemňují život. Může se jednat o problémy vztahové, problémy s vrstevníky, rodiči, sourozenci, pedagogy, partnery, žák může být nespokojen sám se sebou, pochybnosti o sebe samým, může mít studijní problémy, obavy ze selhání, pochyby o vlastních rozhodnutích či řešení konfliktů, náročné rodinné situace, ztráta někoho blízkého (Braun, Marková, Nováčková, s. 58, 59). Toto jsou vše případy, kdy žák někdy i jiná osoba ve škole, pomoc školního psychologa, ale ne vždy za ním se svým problémem přijdou sami.

Další důležitou náplní školního psychologa je kariérové poradenství, kdy pomáhá žákům středních škol naleznout nejlepší cestu po škole, jak školní tak i pracovní. Diagnostikuje předpoklady žáků a nabízí jim své poradenské služby. Posuzuje žákovi reálné možnosti a potenciál. Zaměřuje se na jeho intelektové předpoklady, jaký má studijní styl, jaké má vlastnosti, dovednosti, jaké jsou zájmy žáka a hlavně jeho přání (Braun, Marková, Nováčková, s. 42, 43).

Mezi další velice důležité úlohy psychologa je zabývání se interpersonální komunikací, řešení konfliktů mezi žáky, v pedagogickém sboru, ve vztahu učitel-žák, pomoc s tréninkem lepší komunikace učitelů a hlavně se snaží podporovat dobré vztahy ve škole (Štech, Zapletalová, 2013, s. 80).

Metodická práce a vzdělávací činnost

Lazarová (2014, s. 55) dále udává činnost, které patří do kategorie metodické práce a vzdělávací činnosti. Psycholog by měl mít základy pedagogiky a využívat jejich poznatků, aby mohl pomáhat i v této oblasti a pomoci zefektivnit například vyučování. Podávat doporučení učitelům, aby inovovali vyučovací metody, jaké jsou neefektivnější a které se právě pro danou látku mohou hodit. Poznávat žáky je samozřejmě prací učitele, ale jak už zde bylo jednou zmíněno, učitel nemůže poznat individuální problémy a hlavně všem poskytnout pomoc, to právě přenechá na školním psychologovi, aby poznal osobnosti žáků, rozeznal, jaké jsou třeba typy osobnosti a tak. Školní psycholog by se měl snažit o to, aby se u žáků či učitelů rozvíjela

tvorivost a motivace. Také psycholog analyzuje podmínky pro úspěšnost, poskytuje doporučení pro zlepšení či podmínky pro samostatnou výuku. A podává metodickou pomoc třídním učitelům. Poskytuje učitelům konzultace v oblasti výchovy a vzdělávání a může poskytovat pomoc při tvorbě školního vzdělávacího programu.

Také se zabývá prevencí v krizových situacích a spolupracuje s rodinami žáků a školou. Poskytuje konzultace zákonným zástupcům dítěte při výchovných a výukových problémech.

Školní psycholog pořádá pracovní semináře pro učitele, besedy účastní se na poradách, spolupracuje s kolegy z poradenství jak školními, kterými jsou metodik prevence a výchovný poradce nebo z poradenských center.

Za nejnáročnější situace pro školní psychology považují Štěch a Zapletalová (2013, s. 81) situace, kdy je ve hře rodina a její dysfunkce a nevhodné zásahy a vliv učitelů a ředitele. Nejvíce se psychologové věnují jednotlivým žákům. A mezi další nelehké situace patří, když do problému nevhodně zasáhne učitel či ředitel. Jde například o jejich necitlivé chování, kdy řeší žákův problém před žáky. Mohou také kritizovat školního psychologa, říkat o něm nepravdivé, zkreslené informace. Problémové jsou také situace, kdy učitelé nepodporují práci školního psychologa a nenavážou na ni.

Mezi kritické případy, které školní psycholog řeší, jsou třeba případy, kdy se jedná o žáka s vážnou chorobou, či žáka s depresivními sklony nebo rozpoznání nejasného obvinění žáka ze šikany (Štěch, Zapletalová, 2013, s. 81).

4.3 Školní psycholog v síti školy

4.3.1 Působení směrem k jednotlivým žákům

Činnosti, kterými se školní psycholog zabývá, již známe. Dozvěděli jsme se, že jeho práce ve školním systému je velice rozmanitá. Nejde tedy jenom o pouhou terapii, kterou od psychologů očekáváme, ale jedná se hlavně o diagnostikování určitých problémů, zhodnocení případu a nalezení nejvhodnějšího řešení.

Školní psycholog se snaží žákům pomoci, hledá nejlepší řešení, jak problém vyřešit, věnuje jim dostatek svého času a někdy je pro ně jen „vrbou“, aby se mohli z čehokoliv vypovídat. Ale aby pomoc byla úspěšná, musí mít sami žáci zájem o nápravu

a vidět za touto pomocí úspěch, pohodu a duševní zdraví (Štech, Zapletalová, 2013, s. 164). Pokud nechce žák, učitelé ani školní psycholog s tím nic nezmůžou.

Asi nejdůležitější na vztahu žák-psycholog je důvěra. Školní psycholog musí zajistit žákovi pocit bezpečí a podpory. Je podstatné, aby žák věděl, že vše s čím se svěří, zůstane uvnitř psychologovi pracovny a tyto informace se nedostanou navenek bez jeho souhlasu (Štech, Zapletalová, 2013, s. 164).

Pořád mluvíme o pomoci, diagnostikování problémů a jeho řešení, což je na této práci samozřejmě nejdůležitější. Ale měla bych i zmínit, jak se vůbec žák ke školnímu psychologovi dostane.

Možností je několik a o nich se ve své práci zmiňují autoři Braun, Marková, Nováčková (2014, s. 21). Když se řekne psycholog, hodně lidí vnímá ty, co ho navštěvují, že nejsou psychicky v pořádku, tzv. jsou „na hlavu“. Jsou žáci, kteří se nad řečmi druhých nepozastavují a vyhledají pomoc školního psychologa sami. Buď rovnou přiznají, jaký mají problém a co je trápí, nebo ze začátku, z ostýchavosti, vypráví svůj problém, který převlečou do problému kamaráda. Další možností je kontaktování rodiči nebo zákonných zástupců žáka, když na dítěti pozorují nějaké známky neklidu, změny chování nebo i na neobvyklé chování žáka upozorní učitel. Někdy se stávají případy, kdy za školním psychologem přijde student, který má velikou starost o svého kamaráda. Strašně rád by přítelovi pomohl, ale ví, že on nechce, aby to nikomu říkal. I sám školní psycholog při práci ve třídách si může povšimnout, že s některými žáky něco není v pořádku. Třeba jenom pomocí pozorování či nějakých diagnostických dotazníků, testů her či na školních akcích. Někdy odborná pracoviště naopak vyhledávají školního psychologa kvůli pomoci na škole určitého žáka.

Protože rizikem může být závislost na školním psychologovi, kdy byl zvyklý s ním řešit každou drobnou zátěžovou situaci, snaží se tedy o změny u žáků, které vedou k tomu, aby se postupně naučili své problémy zvládat sami (Štech, Zapletalová, 2013, s. 164).

Při práci s jednotlivými žáky řeší školní psycholog nejčastěji problémy, které uvádí Štech a Zapletalová (2013, s. 167): 1. s učením a školním prospěchem; 2. s postavením ve třídním kolektivu; 3. se situací ve škole; 4. s jedinečnými osobnostními zvláštnostmi nebo životními událostmi; 5. kariérové poradenství, neboli nasměrovat žáka tak, aby byl s rozhodnutím o své budoucnosti spokojen.

Co se týče žáků na středních školách, práce s nimi je o trochu rozdílnější než u žáků na základní škole. Ubývá problémů spojené se specifickými poruchami učení, ale většinou se jedná o problémy ve vztazích, rizikového chování, nárůst závis-

losti na alkoholu, tabáku, drog a v dnešní době závislosti na mobilních telefonech či internetu. A problematické vztahy u této věkové kategorie jsou vztahy k autoritám neboli učitelům školy (Štech, Zapletalová, 2013, s. 167).

A tak i osobnost školního psychologa může být sama psychoterapeutickým nástrojem, pokud zajistí pro žáka-klienta prožitek pocitu bezpečí. To se mu podaří, bude-li svou každodenní činností žákovi potvrzovat, že nic z toho, co sdělí psychologovi o sobě a o své rodině, ale i o práci školy neopustí prostor psychologické poradny.

4.3.2 Působení směrem ke třídě

Třída je složená z mnoha různých osobností. Ať se zde vyskytují vůdčí typy, organizátoři či samotáři, všichni tvoří jeden celek působnosti. Tráví spolu školní dny jak v dobrém, tak i ve špatném. Samozřejmě všichni se spolu budou kamarádit, ne všichni budou svěřovat všem, ne všichni budou mít stejné názory. Ale všichni společně jsou bráni jako kolektiv. A jak to všude bývá, a asi to už většina z nás zjistila, učitelé či vedení školy hodnotí tento kolektiv jako tým. Udělá velký průšvih jeden, je za to potrestaná celá třída, například „protože se neumíte chovat, na žádný výlet nepojedete,“ a další jiná slova učitelů. Každá škola má zájem, aby ve školním kolektivu nevznikly zbytečné problémy. A s dobrým klimatem tříd pomáhá školní psycholog.

Jak už asi víme, většinou školní psycholog nevyučuje. Teď nastává otázka, jak může působit na třídu jako celek? Štech a Zapletalová (2013, s. 157) označují působení psychologa ve třídě jako tzv. „vstupy“ do tříd, které probíhají nejčastěji v suplovaných hodinách nebo po skončení vyučování a jejich obsahem je informační činnost. Psychologové vytvářejí programy pro třídy společně s třídními učiteli a vedením školy nebo si sami vytvářejí plán témat, který je třeba sdělit a prodiskutovat ho společně se žáky. Jde například o témata, která se mohou týkat: techniky domácí přípravy na vyučování, hygiena učení, práce s trémou a úzkostí, pravidla pro soužití ve třídě, význam tolerance ve vztazích a příčiny netolerantního chování, obecné zákonitosti mezilidských vztahů, rizikové chování, zneužívání drog a další závislosti, poruchy příjmu potravy, bezpečný sexuální život. A samozřejmě i další.

Diagnostika problémů je celkem náročná v tom, že ji nelze provádět anonymně, musí být před celou třídou. Nejčastěji užívané metody školního psychologa jsou pozorování, rozhovor, ankety, sociometrická šetření a dotazníky (Braun, Marková, Nováčková, 2014, s. 87).

4.3.3 Působení směrem k rodině

Činností školního psychologa je také spolupráce s rodinou žáků. A ta je velice nezbytná. Každá rodina musí být na začátku nástupu svého dítěte do 1. ročníku ZŠ i SŠ informována o možnosti nabídky poradenství školního psychologa. Většinou rodiče sami vyhledávají školního psychologa, nejčastěji se s ním chodí radit o vzdělání a chování svých dětí, mnohdy při potížích v rodině či mezi sourozenci nebo v případě, že jeden z rodičů má nového partnera a dítě to nepřekouslo. Jestliže rodiče nepřijdou sami a pomoc žákovi je nutná, prostředníkem mezi rodiči a psychologem někdy bývá učitel nebo mohou být kontaktováni odbornými institucemi, například OSPOD, odborní lékaři (Štech, Zapletalová, 2013, s. 189).

Se školním psychologem rodiče můžou být pravidelně v kontaktu na třídních schůzkách nebo pro ně mají vytyčeny hodiny. Většinou o spolupráci se školním psychologem mají rodiče zájem. Mohou společně konzultovat a navrhnout různá opatření pro dítě, vytvářet plány individuální podpory, vést rodinu při realizaci změny výchovného stylu. Jestliže však rodiče zájem nemají, může se psycholog pokusit je ke spolupráci motivovat (Braun, Marková, Nováčková, 2014, s. 163).

4.3.4 Působení v systému školy

Co je na práci školního psychologa výjimečné, že on je „ten“ specialista na celý systém školy. Nedílnou jeho součástí je spolupráce s dalšími subjekty jak uvnitř tak i mimo školu (Kávenská, Smékalová, Šmahaj, 2011). Práce tedy zahrnuje aktivity spojené s pedagogickým sborem, s jednotlivými učiteli a s jejich rodiči. Součástí této práce je spolupráce také s odborníky v jiných zařízeních, například poradenská, zdravotnické instituce, ze státní správy.

Školní psycholog jako pomocný specialista na škole není sám. Mezi další školní odborníky můžeme zmínit výchovného poradce a metodika prevence, kteří jsou tradičními poskytovateli poradenských služeb na školách (Ondráčková, 2014, s. 29). A specialista, který poskytuje poradenské služby především žákům se zdravotním postižením, zdravotním a sociálním znevýhodněním – školní speciální pedagog (Šafrová, 2014, s. 63). Pro porovnání se školním psychologem uvedu, čím se zabývají.

O výchovném poradci se zmiňuje ve svém příspěvku Ondráčková (2014, s. 29-36) a říká, že jim může být kterýkoli učitel školy, který má kvalifikaci pro výkon funkce výchovného poradce a tím je studium dle vyhlášky č. 317/2005 Sb. Výchovný poradce pomáhá v oblastech kariérového poradenství, které je pro ně

hlavní oblastí činnosti, zprostředkovává informace žákům a rodičům a vykonávají administrativní činnost spojené s podáváním přihlášek na střední, v našem případě na vysoké školy.

Dalšími jeho činnostmi jsou výchova a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, kde zprostředkovává diagnostiku speciálních vzdělávacích potřeb, eviduje zprávy z vyšetření žáků ve školských zařízeních a koordinuje vznik a plnění individuálních vzdělávacích plánů pro integrované žáky. Pečuje o žáky s neprospěchem a žáky nadané, řeší problémy spojené s docházkou a problémové situace.

Školní metodik prevence se zabývá především primární prevencí rizikového chování studentů, může se jednat o agresivní jedince, šikanu i kyberšikanu, násilí, vandalismus, intoleranci, rasismus, homofobii, záškoláctví, užívání návykových látek, gambling, rizikové sporty, spektrum poruch příjmu potravy, působení sekt či sexuální rizikové chování. Také školním metodikem prevence může být jmenován kterýkoli učitel školy, který má kvalifikaci pro výkon školního metodika prevence je studium dané vyhláškou č. 317/2005 Sb. Školní metodik prevence tvoří minimální preventivní program školy a koordinuje jeho plnění (Ondráčková, Vacková, 2014, s. 51-53).

Jestli jste si všimli výchovný poradce a metodik prevence řeší podobné případy jako školní psycholog, tak na co vůbec škola školního psychologa potřebuje? To je otázka položená bez rozmyšlení. Když se nad tím pořádně pozastavíme, tak si uvědomíme, že výchovným poradcem je učitel, který ve vyjmenovaných činnostech provádí hlavně statistiku, zápisy, administrativu. Společně řeší problémy žáků se speciálními potřebami a problémy, pomáhají si v profesní orientaci a směřování žáků. Školní psycholog obvykle diagnostikuje a výchovný poradce problémy konzultuje s rodiči žáka. Školní metodik prevence se stará alespoň o minimální preventivní program a strategie prevence školy. Školní psycholog mu je nápomocen při výběru preventivních programů, když se ve škole vyskytnou sociálně patologické jevy a řeší konkrétní problémy s dětmi a třídami (Braun, Marková, Nováčková, 2014, s. 18).

Spolupráce s vnějšími orgány je v práci ve škole velice důležitá a velice nápomocná. Školní psycholog je prostředníkem mezi vnějšími poradenskými centry a školou. Nemůže sice nějaké specifické poruchy učení, šikanu, krádeže, týrání dětí vyřešit sám, ale měl by být ten, který kontaktuje potřebné instituce pro pomoc postiženým žákům. Postupně si vytváří adresář s kontakty důležitých specialistů a institucí z oblasti školství, zdravotnictví, státní správy. Jedná se o pedagogicko-

psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče, orgány sociálně-právní ochrany dětí, dále s lékaři (pediatr, neurolog, gynekolog), s psychiatrickým pracovištěm, s krizovým či protidrogovým centrem, klinickým psychologem, s rychlou záchrannou službou, se sociálními pracovníky, s policií a dalšími (Braun, Marková, Nováčková, 2014, s. 20).

4.3.5 Školní psycholog a ředitel školy

Většina institucí má svoji řídicí hlavu - ředitele, který se stará o dobrý chod společnosti, práci, reprezentuje ji a snaží se zajistit pro všechny zaměstnance a klienty co nejlepší pohodlí. Ani škola není výjimkou. Ředitel rozhoduje o všech záležitostech týkající se potřeb školy, odpovídá za její kvalifikovanou úroveň, za pořádek, vytváří dobré podmínky pro zaměstnance a studenty školy a odpovídá za odbornou úroveň. A právě ředitel je ten, který zaměstnává školního psychologa na základě dohody, kvůli dobrému klimatu školy.

Ředitel přijímá školního psychologa za nějakým účelem a hlavním účel je pohodlí školy. Má nějakou představu, jak by mohl být školní psycholog škole nápomocen, čím by mohl přispět škole (Štech, Zapletalová, 2013, s. 112). Někdy mohou být jeho představy až moc nadsazené, má na školního psychologa příliš velká očekávání, které někdy ani psycholog není schopen splnit. Ředitel, jako laik v této oblasti, může mít zkreslené představy, že psycholog vyřeší jakoukoliv potíž, která se přihodí. Ano, on se o ní může pokusit, ale může to být i nad jeho síly. V tomto případě školní psycholog zakázku musí přeformulovat či odmítnout nebo najít nové nestandardní cesty (Zapletalová, 2001, s. 39). Tyto situace mohou být pro školního psychologa a vztah ředitele kritické.

Ředitel je ten, kdo vytváří klima školy a i proto, by měl volit splnitelné služby na školního psychologa a vytvořit pro něj kvalitní příležitosti pro práci a vytvořit mu dobré pracovní podmínky, kvalitní vztah s učiteli. Je velice důležité, aby ředitel prezentoval dobře práci školního psychologa ve škole. Protože, když jeho kvalitám nebude stoprocentně věřit on, důvěru k němu nezískají ani učitelé. A co hlavně, ředitel by před ostatními neměl zpochybňovat práci školního psychologa. (Štech, Zapletalová, s. 112). Ale nejdůležitější v práci školního psychologa je spolupráce s učiteli, o které budeme mluvit v další kapitole.

4.4 Spolupráce učitele se školním psychologem

V této kapitole se budeme zabývat spoluprací učitele se školním psychologem na středních školách. Jak spolu spolupracují, jak vypadá jejich spolupráce, jaké jsou nejčastější případy jejich spolupráce a kdy nebo kteří učitelé pomoc školního psychologa odmítají. Ale nejprve, než se pustíme rozebírat tuto problematiku, si řekneme něco o učitelské profesi, co je jejich hlavní náplní práce.

4.4.1 Osobnost učitele

„Kde nikdo nevyučuje, tam se ničemu nevyučuje.“

Jan Ámos Komenský

Kdo je učitel? Otázka, na kterou by uměl odpovědět asi každý. Určitě si pamatujete, jak jste se zběsile hlásili a přitom vykřikovali: „Paní učitelko, paní učitelko, tady, já to vím!“, protože jste zrovna učitelčinu zadanou odpověď na záludnou otázku znali. Ať už jste se hlásili na prvním stupni, na druhém stupni nebo na střední, pořád to bylo vstřícné jedné konkrétní osobě před tabulí – učitelce či učitelovi. A právě tento termín učitel, představuje osobu, která vyučuje a vychovává žáky ve škole.

Pojem učitel nemusí být zmiňován pouze ve škole, ale může se jednat například o učitele tance, trenéra, mistra odborného výcviku. Mohou jim být i naši rodiče. Prostě učitel může být každý, kdo něčemu vyučuje. Ale jak jsme zmínili na začátku, je to osoba, která vyučuje ve škole a o níž budu v této kapitole psát.

Učitel nejen že vzdělává a vychovává, ale i motivuje žáky k učení, snaží se utvářet jejich postoje a životní způsoby. Učitel konkretizuje cíle a volí správný obsah vyučovací jednotky (Průcha, 1988, s. 5).

„Učitel – přesněji řečeno učitelovo vyučování neboli práce se žáky – je druhým nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím učení žáků a jejich výsledků“ (Starý, 2012, s. 9). Komenský zdůraznil, že učitelství je poslání a že každý se nehodí na tuto práci – „být didaktikem je Boží dar“ (Čapková, 1992, s. 93).

Činnosti učitelské profese

Jako každá profese, tak i učitelství má své předepsané činnosti práce, kterými se zabývá. Už jsme si již řekli, že když se řekne učitel, víme, že je to osoba, která vyučuje a vychovává žáky ve škole. Ale to je velice zkrácená teorie učitelské činnosti. Za každým výstupem ve vyučovací hodině stojí velké domácí úsilí.

Učitel se pečlivě musí připravovat na vyučovací a výchovnou činnost, nachystat a dobře promyslet jaké učební pomůcky bude používat. Ve škole vede předepsané pedagogické dokumentace. Opravuje písemné a grafické práce žáků. Mívá dozor nad žáky ve škole a při akcích organizovaných školou. Spolupracuje s ostatními pedagogickými pracovníky, výchovným poradcem, metodikem prevence či školním psychologem, spolupracuje se zákonnými zástupci žáka. Nezbytná je taky odborná péče o kabinety, knihovny a další zařízení sloužící potřebám vzdělání. Účastní se na poradách svolaných ředitelem a co je asi jasné, pořád se vzdělává a učí novým věcem a získává další zkušenosti. To vše a více je dané Zákonem č. 29/1984 Sb., který vymezuje v §51 odst. 2, povinnosti pedagogických pracovníků (Průcha, 1988, s. 34).

Pařízek dodává (1988, s. 68), že mezi hlavní a důležité činnosti učitele je umění motivovat žáky k učení, konkretizovat cíle a obsah výuky, správné užívání prostředků ve vyučování včetně metod kontroly výsledků a výchovné působení při vyučování.

Kompetence učitelské profese

S vymezenými činnostmi pedagogické profese patří samozřejmě i učitelské kompetence, které by měl splňovat a ty vymezil ve své publikaci Kyciacou (2012, s. 8, 9). V některých případech se činnosti a kompetence učitele překrývají, ale je to určitě důležité jej zmínit. Určitě mezi nedůležitější patří plánovací dovednosti, učitel by si měl umět dobře naplánovat časový harmonogram, jak vyučovací hodiny, tak umět učivo rozvrhnout na celé pololetí. Co se týče u přípravy vyučovací jednotky, tam si musí dobře vymežit výukové cíle, podle kterých by se měl držet, zvolit vhodné prostředky ke splnění těchto cílů.

Učitel by měl být dobrým koordinátorem a realizátorem, měl by zajišťovat účinnou pedagogickou komunikaci ve vyučování. Měl by si umět pohlídat a zaktivizovat žáky, ať mu při hodině neusínají, nemají sklony k tomu, aby „prokecali“ celou hodinu.

Důležité je také přispívání k vytváření a rozvíjení příznivého klimatu ve třídě. Každý z nás má podvědomé sklony chovat ke člověku tak, jak se chová on k vám, to platí i u učitele. Když se učitel chová například povýšeně, u žáků nejspíš žádné plusy nezíská, nebudou ho mít rádi a sami žáci se k němu budou chovat arogantně. Když tento případ otočíme a žák se chová arogantně, to je pro učitele velice složitá situace, kdy pořád musí udržet svoji autoritu a jednat se žákem rázně, ale neurážlivě. Většinou klima třídy vzniká hlavně mezi spolužáky a třídním učitelem.

V tomto je důležité, aby si třídní učitel uměl žáky dobře korigovat. S tímto jsou spojené i dovednosti, aby si učitel uměl udržet kázeň ve třídě. Aby se nesklouzlo k „výbuchu“. A jak je známo, nejsou jen hodní a poslušní žáci a ve třídě se vyskytují i nějací „zlobivci“, s kterými pořád učitel něco musí řešit, tudíž řešení výchovných situací.

Také by měl určitě mít diagnostické dovednosti, které mu umožňují kontrolovat a hodnotit učební činnosti žáků. A důležité jsou i autodiagnostické dovednosti a umění sám si ohodnotit svoji pedagogickou činnost.

V procesu rozvíjení dovedností učitele má důležitou úlohu sebereflexe. Pro účinnou sebereflexi učitel potřebuje zpětnou vazbu o své pedagogické činnosti, kterou získává například prostřednictvím videozáznamu, názorů žáků na výuku a hodnotících pohledů kolegů, kteří hospitují v jeho hodinách.

4.4.2 Školní psycholog a spolupráce s učiteli

Učitelé se odjakživa potýkají s různými výchovnými či vzdělávacími problémy žáků, den co den řeší psychicky náročné situace ve škole, nejen se žáky, ale mohou se objevit neshody v pedagogickém kolektivu. Dá se říci, že učitel by měl být pro školu odevzdán tělem i duší. Je nejen vyučujícím, kolegou, ale v určité míře zastává roli psychologa. Zná dobře třídu, ví, jak se který žák chová, všímá si mnohých detailů, například když dobrý žák začne propadávat, když hodný žák začne být agresivní, vulgární nebo třeba situace, kdy se žák uzavře do sebe a přestane komunikovat. Tyto problémy se snažil řešit sám nebo po konzultaci s ředitelem společně žádali pomoc rodičů. Ale není a nebylo možné, aby učitel dokázal sám pomoci všem žákům, kdy každý z nich má úplně jiný problém. Načež má učitel spoustu jiné, hlavní práce ve škole. Řešení jistých problémů, je již věcí vedlejší a opravdu pomůže všem jen ten nejobětavější učitel z učitelů. Ale i ten se z toho může psychicky zhroutit.

K tomu, abych se dostala k nejhlavnějšímu tématu mé práce, jsem musela objasnit mnoho definic ohledně školní psychologie. Na začátku jsme se dozvěděli, jak se vůbec školní psychologie vyvíjela, nastínila jsem, kdo je to vlastně školní psycholog a čím se zabývá. Už víme, že nejvíce se věnuje ve škole žákům, o pomoc ho žádají rodiče i pedagogický sbor. Ale aby vše probíhalo v klidném duchu, je potřeba dobrá spolupráce s učiteli, která je pro psychology asi tou nejdůležitější ve škole a která může být někdy velice obtížná. Ale když funguje spolupráce učitele a školního psychologa, tak to růže přináší.

Spolupráci učitele a školního psychologa můžeme nazvat jako spolupráci dvou odborníků svého oboru, kde oba působí v jednom prostředí, kde se vzájemně dopl-

ňují a pomáhají si. Kavenská, Smékalová, Šmahaj (2011, s. 64) o vztahu školního psychologa a učitele píše: „*Jedná se o vztah specifický a závisí na osobnostních charakteristikách a schopnostech jak školního psychologa, tak i učitele.*“ Dobrá spolupráce mezi nimi přináší určitě mnoho pozitivního do školního prostředí, jak pro vedení školy, pedagogický sbor, ale hlavně pro žáky.

Nejtěžší jsou pro psychologa asi začátky, jde do neznáma, kde budou nové tváře, nový kolektiv, jiné požadavky na jeho osobu. Příchodem školního psychologa do škol mohou přicházet obavy jak ze strany učitelů, tak ze strany školního psychologa. Psycholog se může obávat činností, které mu ředitel zadá, i toho jak ho přijmou učitelé, protože si je sám vědom, že neexistuje přesné stanovení jeho kompetencí, povinností a práv na škole (Štech, Zapletalová, 2013, s. 84). Tím i možnou nedůvěrou od učitelů a strach, že se ve škole neprosadí. Také mohou nastat obavy z jeho prvních případů a i toho, aby ze začátku školu nezklamal.

Asi jako všude, když je něco nového, neprozkoumaného, tak si nikdo ihned důvěru nezíská. Učitelé si nemusí být jisti, co po nich bude chtít, zda jim nebude moc mluvit do práce, opravovat jim jejich styl učení. Mohou mít obavy, že jim naruší jejich stereotyp, uvidí, co je ve škole tzv. pod pokličkou, že je bude poučovat nebo dokonce donášet vedení (Lazarová, 2014, s. 57). Lazarová ve svém příspěvku dále uvádí obavy učitelů, že jim bude ubírat ze společných peněz na mzdy, že se bude stavět při konfliktech na stranu žáků, bude do všeho vrtat i obavy z možné situace, že vedení bude chtít prostřednictvím jeho testovat i učitele.

Obtížnější může být doba, než si učitelé získají ke školnímu psychologovi důvěru a na té musí hlavně zapracovat sám školní psycholog, jelikož on přichází jako nový. Záleží hodně na tom, jak se snaží zařadit do kolektivu a jak se uvede. Učitelé získávají v něho důvěru podle způsobu, jakým zvládá běžné profesní situace a hlavně, když vidí konkrétní výsledky jeho práce (Kavenská, Smékalová, Šmahaj, 2001, s. 64).

Zapletalová (2001, s. 43) o důvěře učitelů ke školnímu psychologovi uvádí další důvod, čím může být ovlivněna a to i posuzování problémů žáků a dovedností rozkrýt problém, který je mnohdy skrytým problémem, se kterým vstupuje žák do pracovní psychologa.

Nedůvěru u učitelů mohou způsobit jejich trochu zkreslené představy o profesi školního psychologa, o možnostech i mezích jeho působení, mohou vyplynout z nedostatečné informovanosti či z předchozí zkušenosti s fungováním školního psychologa. Mohou mít z něho také strach nebo od něho očekávají zázraky. Většinou školního psychologa jako narušitele vnímají učitelé staršího věku, kteří byli

zvyklý si se vším poradit sami. Nebo ho ani na škole nevnímají, což není ani pozitivní ani negativní. Zapletalová (2001, s. 38) dodává, že složitosti může také vyvolat přehnané očekávání okamžitě kladných výsledků práce psychologa v souvislosti s návštěvami žáků u něj v pracovně. (Kávěnská, Smékalová, Šmahaj, 2001, s. 64).

Když už školní psycholog někdy na škole byl, je to pro nově vstupujícího školního psychologa výhodou. Učitelé nejsou nikterak příchodem psychologa zaskočení, jsou zvyklí za ním chodit se svými problémy a spolupracovat s ním. I když je pravda, že každý psycholog má jiný způsob práce a každý se zaměřuje více na něco jiného, princip je stejný, jde všem o správný chod školy a pohodlí žáků. V tomto případě se jedná hlavně o to, jak se školní psycholog uvede.

4.4.3 Případy a formy spolupráce

Případy spolupráce učitele se školním psychologem mají nejčastěji cílovou skupinu žáky. V publikaci *Praktikum školské psychologie* (Braun, Marková, Nováčková, 2014, s. 143) autoři dodávají, že školní psycholog by měl být pro všechny pedagogy přínosem a pomáhat tam, kde jim nedostává odbornosti: v analýze motivace chování žáků, bariér vzdělávacího procesu či individuálních potřeb jednotlivých žáků. Ale jejich spolupráce se objevuje i v jiných případech, pojďme si je rozebrat:

Vzdělávací a výchovné problémy žáků

V průběhu vyučování může nastat řada problémových situací, které jsou pro pedagoga náročné a mohou se týkat například žáků, kteří se špatně učí či mají potíže s učením, narušují kázeň ve třídě. Řešení situací je důležité u žáků, kteří nejsou spokojeni sami se sebou, mají osobní nebo psychické problémy, jsou značně citově zmatení a zároveň tyto city odmítá, mají potíže s vlastním sebepřijetím, podceňují se a prožívají velkou úzkost, stres. A do problémových situací se řadí určitě i šikana, prožívání zármutku a mezi nejtěžší patří asi objevující se kriminalita (Auger, Boucharlat, 2005, s. 51).

Výukové problémy bývají asi nejčastějšími případy, kdy učitel se radí o žákovi se školním psychologem. Učitel, vyučující ve třídě, si může povšimnout některých nedokonalostí u žáka, například zhoršeného prospěchu. Vyhledá-li pomoc školního psychologa, musí mu v první řadě říct, o kterého žáka se jedná a popsat co nejlépe jeho problém. Společně se snaží najít příčiny žákova zhoršeného a snaží se pokusit o jeho nápravu. Může se tedy jednat o nějaké studijní selhávání, které může být způsobeno nezralostí, nedostatečným nadáním, sníženými rozumovými předpo-

klady, nevhodným stylem učení, nebo nedostatečnou motivací ke studiu, problémy nadaných dětí či předčasné odchody ze studia (Štech, Zapletalová, 2013, s. 31, 32).

Školní psycholog by měl mít všechny dostupné informace o žákovi. A hlavně se společně zaměří na dobu, po jakou problém přetrvává (Braun, Marková, Nováčková, 2013, s. 37). A potom můžeme hledat příčiny neprospěchu žáka, ty mohou být různé, může se jednat například o nižší rozumové schopnosti, nedostatek motivace učení, vlivem jiných zájmů, nevhodným přístupem k žákovi ze strany rodiny či učitele samotného, nevhodný vliv spolužáků či jiných osob, jiné představy o budoucím povolání, nevhodné životní zaměření, špatný učitelův didaktický postup nebo malá schopnost pochopení látky od učitele, učební látka neodpovídá věkovým zvláštnostem dítěte (Langer, 2006, s. 32).

Učitel se školním psychologem hledají nejlepší cesty, jak těmto potížím předcházet. Doporučení od školního psychologa může zahrnovat například změnu místa ve třídě, nebo poskytnutí speciálních pomůcek, změnu způsobu ověřování a hodnocení znalostí atd. (Braun, Marková, Nováčková, 2014, s. 38).

Další početnou skupinou, která potřebuje spolupráci učitele se školním psychologem, jsou případy výchovných problémů žáků, které se čím dál častěji objevují na školách a jsou asi nejproblémovějšími. Výchovné problémy znázorňují případy od malého zlobení až po přestupky proti školnímu řádu, agresi vůči vrstevníkům, zvířatům, učitelům, poškozování cizích věcí, lhaní, podvody, krádeže a někdy až po porušování zákona (Braun, Marková, Nováčková, 2014, s. 44).

Na tyto problémy většinou upozorní učitel. Má-li učitel zájem o nalezení příčiny žákova chování, kontaktuje školního psychologa. Abychom nejlépe našli příčinu žákova chování, zjišťujeme opět co nejvíce potřebných informací o žákovi. Ve spolupráci s učiteli, učitelé popíší potíže žáka, jejich výskyt, četnost a jak se projevují ve vyučování či na školních akcích. Informují ho o žákově rodinném prostředí, jak tráví volný čas a o jeho zájmech. Zjišťuje učitelovi názory na chování žáka, na vztahy ve třídě. A také porovnává informace od různých pedagogů. Učitelé s psychologem se také podílejí společně na vyloučení neprospěchového žáka, který dělá potíže. Co se týče studijních neúspěchů, může mu být navrhnout možná i doporučen přestup na jinou školu. Ale co je důležité, musí oba stát za stejným názorem a nepodřývat jeden druhému autoritu (Braun, Marková, Nováčková, 2014, s. 48, 49).

Kariérové poradenství

Školní psychologové, jak potvrzují i autoři Braun, Marková, Nováčková (2014, s. 42, 43), spolupracují s učiteli v kariérovém poradenství, protože chtějí co nejlépe žákovi pomoci v rozhodování v budoucím rozhodnutí, co dál dělat. Víme, že výchovným poradcem je kvalifikovaný pedagog, který má na starosti i kariérové poradenství. A právě on se nejvíce angažuje v této oblasti. Získává informace o možnostech povolání a vysokých školách. A tyto informace poskytuje studentům i rodičům. A pro lepší výběr žákovi „budoucnosti“ je praktická odborná diagnostika, vyšetření žáka a následná konzultace od školního psychologa. Ten posuzuje reálné možnosti, dovednosti a schopnosti žáka, jeho potenciál. Také se zaměřuje na to, jaký má studijní styl, schopnost zvládat zátěž, jaké jsou jeho zájmy a hlavně jeho přání. Z těchto získaných informací vytvoří představy, které doplňuje o představy rodičů a hlavně se nechá o žákovi informovat u učitelů, o jeho prospěchu, aktivitách ve vyučování a o jeho názoru na přání žáka.

Práce s třídními učiteli

Užitečnou je spolupráce s třídními učiteli, kdy se oba snaží vytvořit příznivé klima třídy. Třídní učitel dle Čapka (2013, s. 11) je ten, který řídí a vede kolektiv žáků ve třídě, snaží se koordinovat výchovnou a vzdělávací činnost všech učitelů v dané třídě, vede si pedagogickou dokumentaci a provádí administrativní činnosti třídy a se svojí třídou tráví spoustu času. Třídní učitel spolupráci vítá právě pro vidinu dobrého klimatu třídy, pomáhání při zvládnutí neprospěchu žáků, pomoci s rizikovým chováním žáků, či komunikaci se třídou a odhalování případných problémů ve vztazích žáků, pomáhá školní psycholog (Štech, Zapletalová, 2013, s. 149, 150).

Prvním kontaktem s třídním učitelem a jeho třídou je pořádání adaptačních kurzů, kdy společně s třídním učitelem vymýšlejí, co nejlepší program na poznávání nových spolužáků a začleňování právě třídního učitele k nim. A protože k nejčastějším zakázkám patří diagnostika vztahů ve třídě, může školní psycholog navštěvovat s třídním učitelem třídnické hodiny a pomáhat mu s vedením a vytvářením pravidel soužití ve třídě (Štech, Zapletalová, 2013, s. 155).

Zapletalová (2001, s. 41) se v úryvku zmiňuje, že psycholog třídním učitelům pomáhá s různými variantami sociometrických metod při diagnóze a intervenci do atmosféry a vztahů ve třídě. Pomáhá s diagnostikou problémových žáků, s organizováním skupinových aktivit i zážitkové pedagogiky.

Školní psycholog se může podílet na třídních schůzkách, vytvořit metodické zázemí vedení rozhovorů s rodiči. Může mu pomoci s přípravou na jednání s rodiči nebo se přímo schůzek účastní a je jejich prostředníkem při vzájemné komunikaci (Zapletalová, 2001, s. 42).

Pomoc učitelům

A přejdeme od žáků a třídy žáků k pomoci učitelům. Učitelé spolupracují se školním psychologem také z vlastní potřeby. I oni (někteří) potřebují odbornou pomoc, prodiskutování vlastních kvalit, učebních stylů. Potřeba pomoci například s přípravou do hodin nebo jen tak s osobním problémem. Učitel si může sjednat se školním psychologem schůzku kdykoliv.

Učitel si může za psychologem jít zhodnotit vlastní výstup v hodině. Popíše svůj výkon co nejpodrobněji, sdělí mu své pocity. Jestli se v hodině objevil nějaký rušivý element, spící či ignorující žák, je dobré nezapomenout tento fakt zmínit. A samozřejmě i popsat, jak se v dané situaci zachoval. Společně pak vyučovací hodinu prodiskutují, naleznou plusy a mínusy a psycholog učitelovi může dát nějaké doporučení, jak jinak postupovat, jaký styl vedení výuky zvolit a další možné alternativy týkající se dané situace. Tímto se může díky takovéto pomoci učitel posunovat kariérně výš (Braun, Marková, Nováčková, 2014, s. 151).

Nejvíce asi takové služby ocení začínající učitel, který ještě není úplným profesionálem a jakoukoliv pomoc, výtku a doporučení ocení.

Učitel pomáhá psychologovi

Školní psycholog je odborník na celý systém ve škole, snaží se pomoci a vyhovět pokud možno všem, co jeho pomoc potřebují. Ale jsou i případy, kdy on potřebuje pomoc od učitelů či vedení školy, to uvádí ve svém příspěvku Zapletalová (2001, s. 42, 43). Aby jejich spolupráce dobře fungovala, je potřeba, aby jejich vztah byl založen na vzájemném respektu k profesi toho druhého a na profesní důvěře. Při spolupráci s učitelem, je důležité, aby učitel byl k němu vstřícný a otevřený, nezatajoval žádné informace a hlavně s ochotou spolupracovat.

Důležité také je, aby učitelé nepodrážili psychologovi nohy, například tím, že o něm budou před třídou či vedením mluvit negativně či shazovat jeho práci a tím si oni na něj udělají vlastní obrázek.

Už v této práci bylo zmíněno, že školní psycholog pracuje také se školní třídou jako celkem, organizuje pro ně aktivit zaměřené na poznání žáků, stmelení

kolektivu i třídního učitele, aktivity založené na poznání vlastní osoby. Různé diskuse na vybraná témata. Tyto vstupy do tříd napomáhají školnímu psychologovi více poznat třídu a popřípadě nalézt v ní nějakou dysfunkci. A k tomuto právě potřebujeme pomoc učitelů, aby oni umožnili psychologovi nějaký možný den, informovali o tom žáky a sami se aktivit zúčastnili.

Formy spolupráce

Vyjmenovali jsme si možné případy, kdy učitelé spolupracují se školním psychologem. A ještě nám zbývá si vyjmenovat, jaké mohou být formy jejich spolupráce a o těch se zmiňují autoři Štech a Zapletalová (2013, s. 134). Nejčastější je samozřejmě konzultace, při které řeší, rozebírají, analyzují společně kterýkoliv případ. Dále se může jednat o metodickou podporu v práci učitele (jak vyučovat, styly učení, jak zvládat stres v hodině), náslechy v hodinách, podpora při začleňování žáků, mediace vztahu učitel rodič, zásahy do práce se školními třídami a pro učitele. Spoluprací je také organizace vzdělávání pro pedagogy ve škole a podpora učitele na třídních schůzkách při komunikaci s rodiči a podobně.

4.4.4 Výhody a úskalí spolupráce

Práce školního psychologa má pro škol určitě velký význam a dá se naleznout dostatek plusových bodů. Jaké jsou výhody či možná úskalí, uvádí ve své publikaci Lazarová (2014, s. 58). Určitě největší výhodou je, že na problémy nejsou učitelé sami a že se mají v nevydařených situacích na koho obrátit. A to je, že usnadňuje práci učitelům se zlobivými žáky, s problémy ve třídě, s integrací žáků. Pomáhá v krizových situacích, usnadňuje kontakt s poradnou, vyjednává s odborem sociálně-právní ochrany dětí, pomáhá vyjednávat při problémech s rodiči. Může vylepšit klima ve škole či třídě a poskytuje zpětnou vazbu vedení školy. Organizuje pro žáky adaptační kurzy a či pomáhá s programem na výletě.

Mezi možnou nevýhodou, bych zařadila stav, kdy na škole žádný psycholog nikdy před tím nebyl a nově přicházející je takový průbojník, nikdo neví, co od něho očekávat a hlavně delší čas trvá, než se učitelé naučí využívat možnosti porady s ním. Také se hodně mohou od učitelů vyskytovat ohlasy typu: „My jsme dřív žádného psychologa nepotřebovali, tak to i teď zvládneme bez něho.“

A naopak může být situace, když už školní psycholog na škole byl a byl to jeden z kvalitních psychologů, na kterého nikdo nedal dopustit a nově příchozí psycholog má těžkou dráhu, aby prorazil. A tím hůř, když vykonává tuto profesi úplně

poprvé. Ale to se zase vracím k obavám začínající dráhy psychologa na škole, o které jsme se zmiňovali již na začátku.

5 Praktická část

5.1 Průzkumný záměr

V mé bakalářské práci se zaměřuji na pohledy školních psychologů na středních školách na spolupráci s učiteli. Cílem praktické části je zjistit celkové pojetí jeho působnosti na škole a jeho postoje ke spolupráci s učiteli na středních školách, na kterých sami působí.

Cílové otázky (viz Příloha A *Okruh otázek*) jsou mířeny na zjištění tří částí postojů školního psychologa, jsou jimi:

- začátky školního psychologa na škole;
- případy a formy (průběh) spolupráce s učiteli;
- důležité věci ve spolupráci s učiteli.

5.2 Objekty průzkumu

Respondenty mého průzkumu jsou školní psychologové z vybraných středních škol Jihomoravského kraje a kraje Vysočiny. Z celkem 10 oslovených školních psychologů těchto krajů, bylo 6 z nich ochotno se mnou udělat rozhovor na danou problematiku.

Ve kterých školách působí školní psychologové, jsem vyhledávala na internetových stránkách a na stránkách nalezených středních škol. Následně jsem je kontaktovala zasláním emailové zprávy. V emailu jsem se představila, uvedla školu, kterou studuji a ročník. Následně jsem zmínila důvod mé zprávy. Zdůraznila jsem jim, že pro praktickou část mé bakalářské práce jsem si zvolila kvalitativní výzkum, tedy rozhovory se školními psycholog „ ... otázky budou zaměřeny na Vaši spolupráci s učiteli.“

Někteří psychologové mě slušně odmítli kvůli nedostatku času a zbylých 6 ochotných souhlasilo, že se mnou rozhovor absolvují. Z toho to byli 3 muži a 3 ženy. A podařilo se mi získat psychology z různých školních oborů, s různou délkou praxe a s různými zkušenostmi.

Rozhovory probíhaly ve škole působnosti školních psychologů, konkrétně v jejich pracovně. Po absolvování rozhovorů jsem od každého z nich obdržela souhlas, který jsem si nahrála a mám je uloženy ve svém počítači, pro zpracování informací do mé práce. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně přepsány

do elektronické podoby a následně jsem s nimi prováděla analýzu (viz Příloha B *Analýza dat*).

Dříve, než přejdeme k analyzování výzkumného šetření, představíme si oblast působnosti mých respondentů. Můj průzkum je anonymní a nebudu zmiňovat konkrétní jména a školy školních psychologů, proto označím tyto osoby náhradním termínem, a to Respondent s přiřazeným pořadovým číslem v mužském rodě.

Na začátek Vám představím respondenty, spíše uvedu některé informace o jejich osobě, týkajících se jejich profesního působení školního psychologa, o jeho úvazku a financování této práce. O délce jeho působnosti na škole či jeho dalších zaměstnáních.

Respondent 1:

Respondent 1 pracuje na gymnáziu na poloviční úvazek. Na škole působí od roku 2008, tedy již 7 let. Dříve pracovat 7 let v pedagogicko-psychologické poradně a pro školy pořádal různé semináře, které dělá dodnes.

Na škole působí spolu s další školní psycholožkou, která na škole pracuje na 0,2 úvazku, a která na tuto školu přišla o rok dříve než Respondent 1.

Respondent 2:

Respondent 2 má oblast působnosti školu obchodu a služeb. Jedná se o malou soukromou školu. Na této škole pracuje jako školní psycholog na částečný úvazek, ale zároveň zde vystupuje jako učitel psychologie.

Na škole pracuje od roku 2010 tedy již 5 let. Škola zaměstnává školní psychology již několik let, od roku 1990 vždy působil školní psycholog na škole. Respondent 2 dva roky působil v projektu Evropské unie VIP-kariéra, vloni tento projekt byl ukončen.

Respondent 3:

Respondent 3 je zaměstnán ve velké škole řemesel. Pracuje zde na částečný úvazek, přesněji na 0,4 úvazku. Mimo školu provádí terapie a dodělává si doktorandské studium psychologie. Dříve na škole nikdy předtím školní psycholog nebyl.

Respondent 4:

Respondent 4 pracuje na škole průmyslového odvětví a na částečný úvazek, přesněji řečeno 0,5 úvazku. Na škole působí 7. rokem a začínal díky projektu Evropské unie VIP-kariéra.

Dříve působil v pedagogicko-psychologické poradně. Před nástupem Respondenta 4 již nějaký školní psycholog na škole byl.

Respondent 5:

Respondent 5 pracuje na plný úvazek ve škole technicko-ekonomického oboru. Na škole pracuje krátce, a to od ledna 2015. Dříve působil na VUT, kde byl poradcem. I na této škole před Respondentem 5 měli školního psychologa.

Respondent 6:

Respondent 6 má oblast působnosti ve velké škole služeb, kde pracuje na plný úvazek již 3. rokem. Dříve pracoval 25 let jako výchovný poradce, také na této škole. Co se týče financování, dříve působil pod projektem Evropské unie VIP-kariéra, ale dnes už ne, říká, že to při jeho práci nepotřebuje. A i tady školní psycholog již byl.

5.3 Metoda zkoumání dat

Pro svoji bakalářskou práci jsem zvolila kvalitativní metodu a to metodu polostrukturovaného rozhovoru. Ten vychází z předem připravených otázek a ze seznamu témat (Švaříček, 2007, s. 160). Tato metoda patří pod hloubkový rozhovor, který se snaží získat co nejvíc možných a potřebných informací. Švaříček (2007, s. 159) ve své publikaci uvádí, že *„prostřednictvím hlubokého rozhovoru jsou zkoumáni členové určitého prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem získat stejné pochopení jednání událostí.“*

Mými respondenty, od kterých jsem získávala data a potřebné informace, byli školní psychologové vybraných středních škol Jihomoravského kraje a kraje Vysočiny. Získávala jsem od nich potřebné odpovědi na mé otázky, které jsem si nahrávala na diktafon a následně je přepsala do elektronické, lépe zpracovatelné podoby.

Tato získaná a již přepsaná data bylo dále zapotřebí analyzovat a vyhodnotit. Data jsem vyhodnocovala podle metody otevřeného kódování. Otevřené kódo-

vání zjednodušeně řečeno je rozebrání textu do podrobnosti a vytažení z něj nejpodstatnější věci, s kterými se dále pracuje, a snažíme se vyvodit ucelené zjištěné informace. Podle Šed'ové (2007, s. 211) je otevřené kódování je operace, „*pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem.*“

5.4 Výsledky průzkumného šetření

V této části bakalářské práce zhodnocuji získané informace. Tyto informace jsou získané odpověďmi na položené otázky školním psychologům středních škol a následovných zpracování a rozborem dat. Pro rozbor dat je použito otevřené kódování.

V praktické části se zabývám postoji školního psychologa ve spolupráci s učiteli, zjišťuji jejich postoje a názory na danou případovou studii. Své šetření jsem započala základními informačními otázkami o respondentech. A potom následovali otázky, týkající se spolupráce školních psychologů s učiteli středních škol z pohledu psychologů.

Pro anonymitu dat uvádím školní psychology pod označením Respondent (1-6) a zmiňuji je všechny v mužském rodě.

Úvodní částí mého průzkumu jsou začátky školního psychologa na dané střední škole. Zajímá mě, jaké byly jejich začátky, jestli na školu přicházeli s nějakými obavami a jak vnímali reakce učitelů na jejich příchod.

Druhou a asi hlavní částí je zjišťování případů, při kterých se dostávají školní psychologové do kontaktu s učiteli, v jakých případech nejvíce spolu spolupracují a jak tato spolupráce probíhá.

Následuje shrnutí důležitých věcí, které školní psychologové vnímají jako důležité ve spolupráci s učiteli. A na závěr uvádím výhody jejich spolupráce.

5.5 Začátky školního psychologa

Víme, že školní psychologie je relativně nová vědní disciplína, která se u nás v České republice rozvíjí postupně a pomalu se začíná usazovat. Většinou mají školního psychologa ty školy, které si ho mohou dovolit z finančních důvodů, nebo jsou pod projektem VIP-kariéra. Ne vždy je všem učitelům jasné, co přesně po nich školní psycholog bude chtít a ne vždy ví, školní psychologové přesně jejich náplň práce ve škole.

V této části uvádím odpovědi a názory školních psychologů z vybraných středních škol, kde z 6 škol 5 mělo dříve před tím školního psychologa. A z 6 dotazovaných psychologů jsou pouze 2 na plný úvazek, jinak zbytek má zkrácenou část úvazku a jejich další zaměstnání se pohybují v podobném psychologickém kruhu.

5.5.1 Obavy

Příchod na novou školu vnímala většina z nich dobře, bez problémů. Šlo u nich vidět, že hlavní roli tam hrají zkušenosti v poradenských službách, jak v pedagogicko-psychologických či různých poradenstvích. Byli si svými kompetencemi jisti a s nemenšími problémy zvládli přechod do školního prostředí. Respondent 1 uvádí: *„Já jsem nepřicházel s nějakými obavami. Já jsem před tím dělal 7 let v poradně, v pedagogicko-psychologické. Moje role byla, že sem poměrně málo času trávil v kanceláři, ale chodil jsem po školách a dělal jsem různé programy a viděl jsem, že je potřeba jít do toho prostředí.“*

U pár respondentů jsem nějaké obavy postřehla. *„Začátky byly dost krušné, dříve jsem pracoval v pedagogicko-psychologické poradně a tam se setkávám se žáky mladšího věku popřípadě předškoláky, což znamenalo, že já jsem vůbec neměl žádnou praxi s touto věkovou skupinou a měl jsem docela strach. Střídal jsem kolegyni, která tu byla, ale mezi tím byla 4 měsíce pauza. To znamená, že já neměl jsem nikoho, kdo by mě do té problematiky uvedl, kdo by mi ukázal, jak to funguje. Nakonec jsem zjistil, že je to docela fajn“* sděluje mi Respondent 4.

Asi největšími obavami při příchodu školního psychologa byla otázka užitečnosti. Respondent 2 uvádí: *„... jestli tu práci zvládnete a jestli budete tím dobrým pomocníkem.“* Další obavy učitelů jsou z obsáhlé legislativy a rozsáhlé náplně práce, protože někdy ani oni sami nevědí, co je jejich hlavním úkolem na této škole. Také z kultury školy, jak ho přijme, jak to tam bude vypadat či fungovat. A o tom právě mluví Respondent 3: *„Co se týče těch obav, obavy mám trošku z kultury té školy, a jak to tam vlastně bude fungovat, jak se mi podaří vysvětlit, co vlastně jako psycholog dělám, jak se mi podaří zapojit do systému školy s tak malým úvazkem a jestli vůbec tam můžu být užitečný.“*

V návaznosti na tyto odpovědi jsem se respondentů ptala, jak na ně ze začátku reagovali učitelé. Většina respondentů zažila od učitelů pozitivní ohlasy nebo si nikdy na své obavy nepoukazovali. Samozřejmě, že asi za školním psychologem nechodili hned. *„Já mám více méně pozitivní reakce, ze začátku s tím, že sem tam za vámi někdo přišel, protože ta důvěra je taková těžká a těžko se objevuje.“* (Respondent 2)

Jenom u jednoho jsem v jeho hlase zaznamenala trochu pochybnosti, byly u Respondenta 3, který je na škole průbojníkem a „zakotvitelem“ školní psychologie ve škole a jak už jsem o pár odstavců výše uvedla jeho obavy, podobné obavy cítil i ze strany školy a učitelů: *„Já si myslím, že moc nevěděli, co ode mě mají očekávat a já jsem jim nebyl schopen pořádně říct co, protože sám jsem nevěděl, co s 0,2 úvazkem můžu dělat.“*

5.6 Případy a formy spolupráce s učiteli

Protože téma mé práce je zaměřeno na spolupráci s učiteli, je dobré uvést i v jakých případech se dostávají s učiteli do kontaktu a jak tento kontakt vypadá. V teoretické části jsme si již představili náplň práce školního psychologa. Také jsme si uvedli případy, které školní psychologové nejčastěji řeší s učiteli i jak probíhá jejich spolupráce. Teorii těchto věcí známe, teď se pojd'me podívat na to, jak vidí spolupráci s učiteli právě školní psychologové, jaké jsou nejčastější případy, ve kterých se dostávají do kontaktu s učiteli a jak tato spolupráce probíhá neboli formy spolupráce.

5.6.1 Nejčastější témata

Náplň práce školních psychologů je velice pestrá. Zabývá se osobami na celé škole. Nejvíce se věnuje samozřejmě žákům. Učitelé a psycholog mají v rámci školy jedno společné, oběma jde především o dobré klima školy a o žáky. Nejvíce se tedy dostávají do společného kontaktu kvůli žákům a jejich problémům. Mohou mít problémy výchovné, vzdělávací nebo i osobní. *„Nejčastěji za mnou chodí učitelé s problémy kluků, většinou jsou to případy, kdy mají špatné známky, přestávají chodit do školy, zároveň o něm ví, že má nějaké trable, spíš osobní. Co se týče práce se třídou, to se většinou týká hodně obecného zadání, třeba že to tam nějak nefunguje“* uvádí Respondent 3.

Výchovné problémy jsou docela rozsáhlá oblast, Respondent 1 hodnotí *„vše, co se týká osobnosti toho dítěte, je tedy v období puberty toho největšího rychlého posouvání osobnosti, kdy se hledá a všechno co s tím souvisí, asi bych to nenazval výchovným, ale spíš to, co se týká růstu osobnosti dítěte.“*

Respondent 6 uvádí zase pro něj nejčastěji řešené případy: *„Úplně asi nejčastěji s tím neurvalým chováním žáků a řešení jejich sporů, protože ono skoro*

v každé třídě je pár děcek, které se chovají opravdu nehorázně a ten učitel musí pořád zajišťovat ticho a pořádek ve třídě, aby mohl učit.“

Problémy se žáky řeší učitelé s psychology pomocí konzultace, společně se domlouvají jak případ řešit, „dávám jim třeba nějaké typy“ zmiňuje Respondent 2 a dále uvádí: „Po osobní konzultaci se žáky, je informuji, že je to anonymní a domlouvám se s nimi, co mám říct učitelům, když to byl on, co chtěl řešit žákův stav. Nejčastěji říkám ,hele on má osobní trable, chvilku počkej, on se zpraví.“ Vše se řeší konzultací, mluvením, mluvením a mluvením.

Třídní učitel je ten, kdo je žákům z budovy školy, kromě spolužáků, asi nejbližší. „Může to být prvně on, kdo bude znát problémy žáka,“ říká Respondent 5. Bude se mu svěřovat i možná doufat, že to nikomu nepoví. Ale když se jedná o závažný problém, radí se se školním psychologem nebo se snaží právě žáka navést právě jeho samotného k návštěvě psychologa.

„Známe, jak se dnešní „děcka“ chovají, nehorázně, neurvale, drogy, krádeže, šikana, různé trestné činy se u nich objevují. Podle míry závažnosti to společně řeší buď jenom přes nějaké napomenutí třídního učitele, důtku ředitele či možné vyloučení.“ (Respondent 4).

Podle toho jaký případ je u žáka rozšířený, tak to společně řeší, někdy přizvat na pomoc specialisty z poradny, řešení přes OSPOD, policii či jiné odborníky. „Jsou případy, kdy velmi rád využiji pomoc klinického psychologa, třeba když potřebuje nějakou diagnostiku nebo si v něčem nejsem jistý“ dodává Respondent 1. Na toto konto Respondent 5 uvádí: „Často jsem tady jako první záchytná stanice, která to buď rozposílá, nebo se to řeší na místě nebo v supervizi.“

Do vzdělávacích problémů můžeme zahrnout celou škálu případů, na které spolu spolupracují právě učitel a školní psycholog. Může se jednat o zhoršený prospěch, nějaké individuální vzdělávací plány. „Třeba za mnou chodí třídní učitelé, že se jim někdo zhoršil nebo úplně přestal chodit. Někdy samozřejmě ví, co se u něj děje... a podobně, samozřejmě jsme se snažili pomoc jemu i rodině, takže pokud je tam ta možnost, tak to funguje touhle cestou,“ uvádí pár vět Respondent 2 o kontaktu s učiteli.

Kde všude probírat závažné situace? Všichni vědí, kde školní psycholog sídlí, všichni zaměstnanci, by na něj měli mít kontakt či mail. Nebo se můžou střetnout na chodbě či ve sborovně a probrat, to co potřebují. Protože většinou, když je školní psycholog u sebe v pracovně, tak tam má většinou klienta, tím pádem je lepší si s ním sjednat nejprve schůzku. „Tady jsem součástí té instituce, takže to probíhá,

když je přestávka, já jdu do sborovny a tam vidím učitele, se kterými potřebuju mluvit. Jsou i učitelé, kteří potřebují mluvit se mnou“ konstatuje Respondent 1.

A nejedná se pouze o osobnostní problémy nebo zhoršení situace, ale může u žáků nastat situace, kdy je vážně nemocný nebo má nějaké poruchy učení. Svůj případ ohledně zdravotního postižení uvádí Respondent 5: *„Měl jsem tady začínajícího učitele, který se šel poradit o konkrétním zdravotním postižení studenta, jak s ním vlastně má zacházet, na co si má dávat pozor, co s ním má či nemá dělat....“* Se zdravotním stavem je to samozřejmě těžké, všichni víme, že se je to potom nelehké chodit do školy a splnit požadovaný počet odchozených hodin.

Respondent 4 říká: *„Když je někdo dlouhodobě nemocný, když má třeba nějaké zdravotní problémy, které mu znemožní, aby do té školy chodit pravidelně. Tady je nastavené, že je možné mít pouze 25% absence, tak žák není klasifikovaný.“* Dodává, že právě tohle řeší s učiteli a domluví se například na extra přezkoušení.

Samozřejmě, že se mohou ve třídě objevit žáci, se specifickými vzdělávacími potřebami. Těm je potřeba věnovat pozornost, někdy si učitelé s nimi vědí rady a někdy zase ne. Společně s psychologem mohou pro tyto žáky vytvářet individuální vzdělávací plány. *„Pokud má problémy s učením, tak se vlastně dělají různé podpůrné plány, čili individuálně vzdělávací plány, to vlastně jde přese mě a tím pádem se domlouváme s vyučujícím.“* Respondent 5 dodává, že jde hlavně o to, aby se zminimalizovala SPÚ zátěž.

Školní psychologové se nezabývají pouze jednotlivými žáky, ale důležitá je práce se třídou a s ním nejvíce spolupracuje třídní učitel a společně se snaží dosáhnout nějakého pozitivního cíle ve třídě, neboli nastolit dobré klima třídy. Respondent 1 uvádí, že učitele *„přijdou a bavíme se o tom, jak s tou třídou pracovat.“* Všichni víme, že je dobré, aby ve škole fungoval školní kolektiv, o to se snaží i Respondent 5, *„pořádáme pro ně různé aktivity, výlety, semináře, pracuji ve třídě, snaží se, aby při každém vstupu do třídy, byl přítomen učitel, tedy třídní učitel a byl stmelen se třídou.“*

Úplně asi prvním kontakt školního psychologa a třídy je na adaptačním kurzu, kdy společně s učiteli jak s třídním tak i učiteli, kteří mají adaptační kurz na starosti, vytváříme pro ně nejvhodnější aktivity, které pomohou ke stmelení třídy, poznání se navzájem a samozřejmě poznání třídního učitele. *„Začíná to tak: Když vstupují, začíná to adaptačním kurzem v prvním ročníku. Tady na těchto akcích mě a učitelé studenti poznávají.“* Říká o jeho počátečním kontaktu se třídou Respondent 1 a dále uvádí, co se mu na adaptačním kurzu osvědčilo: *„Ty adaptační kurzy děláme tak, že program připraví starší studenti, kteří jsou šikovní z hlediska práce*

s děckama a postupně a vzájemně si předávají zkušenosti a zaškolují je.“ Respondent 2 to vidí podobně: „Já se do kontaktu dostávám v roli školního psychologa na začátku prvního ročníku, když se seznamuji se studenty, kteří nastupují do školy, připravuji pro ně nějaký adaptační kurz, takže spolupracuji i s třídním učitelem a také s učiteli, záleží na tom, kdo tam je. Ředitel je tělocvikář, tak s ním připravujeme rovinu toho pohybu a my s třídním připravujeme rovinu náplně volného času, aby se děcka poznali.“

Přibývá případů, kdy se třídní učitelé chodí poradit za školním psychologem právě kvůli nějakým žákům, protože nevědí, co s nimi, nevědí jak na třídu či jednotlivé žáky. Někdy je třeba také potřebná prevence. Respondent 2 říká, že společně s metodikem prevence provádí různé společné preventivní programy pro žáky. Také Respondent 5 chce zařídit dobré klima ve třídě: *„Učitelé chodí třeba kvůli tomu, že by chtěli zjistit nějakou sociometrii ve třídě, potřebují se poradit o hlubší práci s kolektivem. Také spolupracujeme v děláním anket na klima školy či třídy.“*

Děti v pubertálním věku jsou rozpustilé a někdy až hlučné. Vymýšlí různé vylomeniny a svou radostí za života pobuřují celou školu. Respondent 4 dodal velice dobrý příklad toho, jak málo stačí ke zklidnění třídy. *„Jedna třídní učitelka, která byla naproti vrátnici. Třídu měla o kus dál a o patro výš, neměla je vůbec pod dohledem, oni opravdu dělali teda nepořádek, takže tam se potom domlouvalo, že se ta třída přesune vedle kabinetu třídní učitelky. Fakt, že učitelka byla hned vedle, třídu uklidnila.“*

Když provádí školní psycholog nějaké aktivity pro celou třídu, je dobré, aby se těchto seminářů, programů či diskusí účastnil i třídní učitel. Je to výhodné z toho důvodu, že lépe pozná žáky, může je vidět z jiného pohledu. S tímto problémem někdy bojuje Respondent 3: *„Co se mi ještě nepodařilo zavést, je když pracuji s těmi třídami, tak je při některých programech dobré, aby se účastnil i učitel. Nepodařilo se mi jim vysvětlit, aby tam byl po celou dobu.“* Ale dodává, že většinou mu dovolí vstup do tříd a to domlouvá třídní učitel s ostatními vyučujícími.

A asi jako poslední jsou případy kontaktu školního psychologa s učiteli kvůli osobním problémům učitelů. *„Někdy se chodí vypovídat i trochu mimo školu,“* zmiňuje Respondent 3. Může se jednat jak o osobní problémy, tak i problémy se třídou či nějakým žákem a v horším případě jeho rodičem. *„Tak třeba přijde a řekne: ‚V téhle třídě se mě špatně učí, bavíme se o tom, co by pro to mohl udělat ten učitel a co bych já mohl udělat z hlediska tříd. Nebo také za mnou chodí a řeší vztah vyloženě k nějakému studentovi či řeší vztah s nějakým rodičem.“*

Jsou případy, o kterých asi někteří učitelé nechtějí slyšet a někteří pomoc uvítají, myslí se tím případy, kdy školní psycholog říká učiteli, jak by měl lépe učit, jaký zvolit vhodnější styl učení a podobné. „*Takže třeba spolupracujeme v diskusích o tom, co by bylo třeba dobrý vyzkoušet, at' už různé didaktické rozvíjení schopností vyučujících, kteří mají zájem o takové didaktické semináře.*“ (Respondent 5)

Podobné semináře, programy provádí i Respondent 1 jak pro žáky, tak pro učitele, na kterých mohou vidět, jak učí on a dodává, že učí „*jinačím způsobem, ne vědomostním.*“

A samozřejmě velkou pozornost potřebují začínající učitelé. Kterým se v případě, že sám učitel chce, věnuje. Poukazuje na různé chyby a jiné možnosti, o tomto ví své Respondent 4.

5.7 Důležitost spolupráce

Už víme pohledy školních psychologů na jejich začátky a případné obavy. Už známe, při jakých činnostech spolu nejčastěji spolupracují a jak jejich spolupráce probíhá. Ale ještě jsme se nedozvěděli, co je nejdůležitější ve spolupráci mezi dvěma velikány svého oboru. Co je právě pro školní psychology důležité, aby spolupráce s učiteli dobře fungovala?

5.7.1 Důležité aspekty

Co je nejhlavnější a na čem se shodli všichni psychologové, tak je komunikace. Mluvit, mluvit a mluvit. Učitel by měl předávat co nejvíce informací o žácích psychologovi a naopak, psycholog by měl poskytovat rady jak na ně a nebát se i výtek vůči učitelům. S komunikací je velice úzce spojená důvěra. Pokud učitel nemá v psychologa důvěru, mockrát se nestane, že za ním s nějakými případy bude chodit. „*Strašně moc si přeji, aby mi řekli, že něco chtějí, aby mě řekli, všechno co ví o tom děcku, aby to co mě sdělí a já sdělím jim, aby zůstalo mezi námi, aby to nevyšlo na veřejnost a stejně tak se to snažím udělat já*“ konstatuje Respondent 6. K dobré komunikaci ještě dodává, že je důležité nedělat žádné podrazy, tím myslí, neměnit názory. Teda ve smyslu „*at' změni klidně názor, ale říct to, že jsem změnila názor. Když řeknu nějaké rozhodnutí, tak ho splním. Například, když se domluvíme, že to dítě bude vyloučené a pak není, to by mi vadilo.*“

Komunikace je užitečná věc. Díky ní se dozvídáme spoustu potřebných informací a díky ní se dá na hodně věcech pracovat. Jak už zde bylo zmíněno, bez dů-

věry komunikace fungovat nebude. „ ... aby byli otevření a vstřícní, a určitě, aby se mnou dobře vycházeli a nebáli se spolupráce“ očekává od učitelů Respondent 4.

Při práci psychologa je důležitá mlčenlivost a udržení „tajemství“, aby to, co klient řekne za zdmi psychologovi pracovny, zůstalo tam, kde má být. Klientem nemusí být jenom žák, ale i učitel, tím pádem mlčenlivost platí i u něj. A naopak. „... takže vlastně ten vztah vyučujícího s psychologem je hrozně moc o důvěře a také o tom, jak vlastně se poznáme a jak mě důvěřují, jestli to zůstane zavřený nebo to vyslepičím. Což by bylo samozřejmě neetické.“ dodává k problematice důvěry Respondent 5.

Dalším důležitým aspektem ve spolupráci je respekt. Respektování jeden druhého, jejich práce, jejich názorů i osobnostních vlastností. Respektování zadání. A s tím související vlastnost vstřícnost. Respektovat zadání školního psychologa a nepomlouvat jeho práci za zády, je klíč k úspěšnému konání. Je důležité, aby doopravdy učitelé dodržovali a respektovali to, na čem se dohodnou. To zmiňuje Respondent 2, který vyzkoušel metodu rozsazení na „kecající“ třídu a doufá, že promíchání zasedacího pořádku přinese úspěch. „Pro mě je důležité, aby učitelé dodržovali ten seznam, zasedací pořádek, zní to blbě, ale pro mě jiné cesty není, ta třída musí fungovat dál i v jiné třídě. Pokud se děcka rozesadí v jiné třídě u jiného učitele a oni nad tím mávnou rukou, tak to mi samozřejmě vadí, protože tímto způsobem se výsledný efekt nepodaří.“

A vstřícnost? Vstřícnost, laskavost, ochota. Vstřícnost taktéž očekává jeden od druhého. Tato vlastnost určitě patří do spolupráce mezi všemi. Respondent 5 se hodně zabývá prací ve třídě, ale protože není učitel, nemá v rozvrhu předepsané hodiny, tak je závislý na vedení či vstřícnosti učitele, aby mu umožnil vstup do třídy. „Já očekávám, že mi minimálně umožní jít do té třídy, protože já teď dělám prevenci prvních ročníků, a když ten třídní by řekl: ‚já mám v třídnické hodině co dělat, takže vás tam nepustím,‘ tak já v té chvíli končím.“

Respondent 3 zase očekává, že „mi dají nějaké informace a při té práci se třídou čekám, že vezmou v potaz to, co se tam vymyslí.“

Velice mě zaujali odpovědi od psychologů, se kterými se ztotožňuji i já, že velice záleží na osobnosti, řekněme na povaze člověka. Protože samozřejmě každý si neseďne s každým, každý má jiný přístup. Někdo si povahově je blíží, někdo si dokáže získat lidi jedním slovem. A právě psycholog by toto měl ovládat. A je jasné, že ve škole asi nebudou všichni využívat pomoc psychologa, jak z důvodů sympatie, tak i z důvodu, řekněme jeho hrdosti. Rozumím slovům Respondenta 4, který zmiňuje, že „je to hodně o osobnostním založení učitele, protože jsme technická ško-

la, je tady dost učitelů chlapů, kteří vlastně dělali pedagogické minimum a jsou to typy učitelů, kteří o pomoc školního psychologa moc nestojí, protože to berou tak, že dítě se to musí naučit,“ a dále uvádí, že co se týče rozpoložení učitelů, tak většinou za ním chodí učitelky ženy.

Respondent 1 uvádí stránku osobnosti školního psychologa: *„Pak také záleží na osobnosti psychologa, když třeba bude vystupovat tak, že si bude hrát na toho odborníka specialistu, pak je jasné, že ti učitelé to brát nebudou.“* Jaký přístup tedy učitelé vidí na vás, tak vás tak budou i brát.

Nakonec chci zmínit názory dvou školních psychologů, které se od sebe docela odlišují, ale v obojích je pravda. Záleží jak na tom, tak i na tom. Prvním názorem je, že je důležité, aby spolupráci *„nastolilo podmínky vedení školy.“* Ano, to, že bylo učitelům řečeno: *„Spolupracujte s psychologem“* u nich na škole bylo splněno, ale *„je důležité, aby tam byl nějaký systém, potřeba pravidelného setkávání, prostor pro nějaké řešení věcí a domlouvání nějaké strategie“* podotýká Respondent 3. Respondent 1 vidí hodně velké plus a důležitost osobnostní um školního psychologa: *„Hodně záleží na tom, co si sám vytvoří.“* To Respondent 3 říká také: *„Co si sám nevytvořím, to není,“* ale zde není taková školní soudružnost jako u Respondenta 1.

5.8 Výhody spolupráce z pohledů psychologů

Jaké má spolupráce školního psychologa a učitele výhody? Je to otázka, která by měla být kladena spíše učitelům. V čem oni vidí výhody spolupráce. Protože většina školních psychologů úplně nevidí do jádra školy nebo spíše jim výhody či nevýhody nikdo neřekne. Své kompetence, plusy poznají z toho, že za nimi učitelé chodí se svými problémy. A podle toho si ty výhody mohou odvodit. Já jsem se tedy ptala školních psychologů, v čem si myslí, že učitelé vidí výhody neboli plusy ve spolupráci s nimi. Předpokládám, že jako správný psychologové mají dostatek empatismu a dokáží se vcítit do učitelů a na tuto otázku správně odpovědět podle jejich uznání.

5.8.1 Výhody spolupráce

Většina psychologů vidí největší plusy v tom, že si myslí, že jim svoji přítomností velice usnadňují práci a hlavně mají čas řešit to, co se svým pedagogickým plánem nemají čas řešit učitelé. *„V čem vidí asi plusy ve spolupráci? Asi v tom, že problémy se žáky řeším já, oni mají samozřejmě úplně jinou práci a nemají čas se zabývat všemi*

problémy. Oni vědí, že tu jsem a mohou za mnou kdykoliv s čímkoliv přijít,“ odpověděl Respondent 4. Respondent 1 vidí výhodu následovně: *„Já mám tu možnost se zastavit a pracovat s jedním studentem nebo se zastavit a pracovat s tou třídou, oni tenhle prostor nemají.“* A Respondent 2 říká, *„... spíš že tam někdo pro ně je, to znamená, že na to nejsou sami.“* A abych nikoho názor nezavrhla, uvedu ještě jeden a to Respondenta 5: *„Vlastně jakoby ten efekt práce je pozitivní i pro tu atmosféru ve třídě a pro tu pracovní atmosféru taky, takže těm vyučujícím to potom usnadňuje samostatnou práci.“*

Další výhodou je, že školní psychologové případy, věci mohou vidět z jiného pohledu a s menším nadhledem. Respondent 1 udává: *„Vidím to z jiného pohledu, můžeme se doplňovat navzájem.“*

„Spíš jim poskytují takové útočiště, kde mohou mít vlastně nějaký prostor pro vyjádření myšlenek, nápadů a jí takové to – jakože přijdou s nějakým náhledem na nějakou třídu, a já když v té třídě dělám, tak jim můžu říct: , ano, ale já to vnímám v té třídě tak a tak‘ a třeba něco můžu přinést do diskuse,“ vyjádření Respondenta 5. Respondent 6 zase vidí, že jim přináší užitečné podněty v práci, *„já se snažím dostat ke kořenu toho problému. K něčemu, co oni v té hodině nebo přestávce nebo při doučování nemají šanci stihnout a potom jim třeba poradím, co si myslím, že by ještě mohlo zabrat. ... Myslím, že si cení toho, když jim poradím něco, na co jsem přišla.“*

Respondent 2 pracuje ve škole jako školní psycholog i jako pedagog, vyučuje předmět psychologii a tím pádem se dostává každodenně do kontaktu s žáky, jak ve třídách, tak je potkává na chodbě či nějakých školních akcích. To samé platí i o učitelích, které taky vidá často. A protože je i psycholog a pedagog, tak to vnímá jako veliké plus. *„To je třeba pro mě výhoda a myslím, že pro učitele taky. A když sem přijde cizí psycholog – neznámý pro žáky, může mít výhodu v tom, že může působit více ta, že ty děcka za ním můžou jít víc, protože to bude úplně cizí člověk a za mnou můžou chodit možná s ostychem. Takže pro učitelé je so spíše lepší, pro žáky spíše horší.“*

5.9 Shrnutí praktické části

Na základě výsledků šetření je sestaven model (Obr. 1), který nám znázorňuje vnímání spolupráce školního psychologa s učiteli.

Měla jsem možnost zjistit, že ve spolupráci s učiteli velice záleží na jeho výši úvazku. Jinak vypadá práce na plný úvazek a o trochu jinak zase práce na částečný.

Jako začínající psychologové měli největší obavy z toho, zda budou pro školu či učitelé užiteční a jestli budou dobrým pomocníkem. Ze začátku se u nich objevo-

valy obavy z obsáhlé náplně jejich práce, co se od nich bude očekávat a zda vše zvládnou. A jednou z obav, objevující se u školních psychologů, je z kultury školy, jak to ve škole vypadá, jaké jsou tam nastolené podmínky, jaké tam panuje klima školy a hlavně, jak je učitelé přijmou.

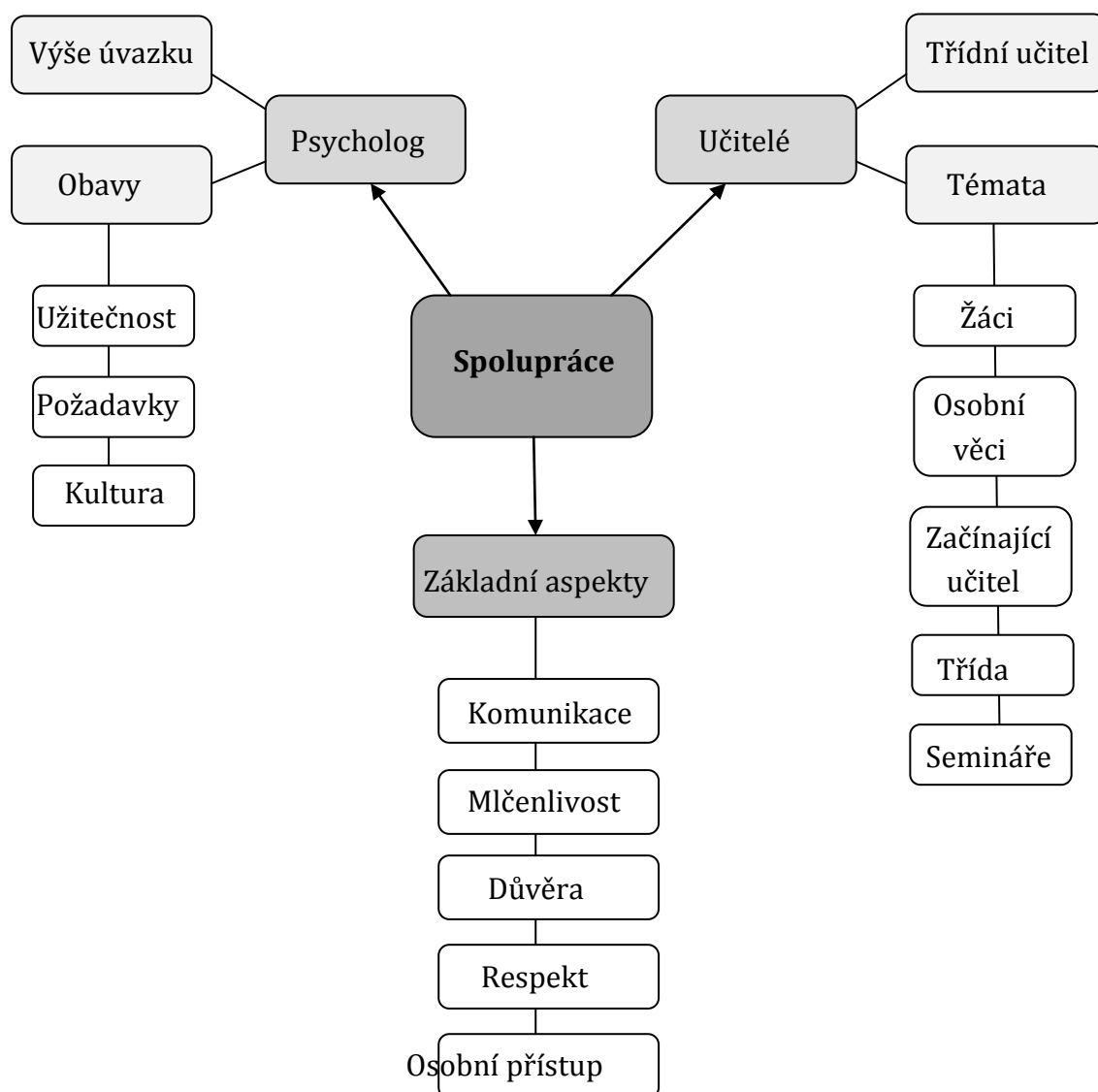
Co se týče samotné spolupráce, měla jsem možnost zjistit, že školní psychologové se dostávají nejčastěji do kontaktu s učiteli kvůli žákům, ať kvůli jejich výchovným či vzdělávacím problémům nebo i osobním problémům, ale také jsou nápomocni celé třídě a utváření dobrého klima. Také se věnují osobním věcem či problémům samotným učitelům, kteří se chodí vypovídat z osobních záležitostí či z věcí, týkající se školy, problémů se třídou nebo konkrétním žákem, postěžují si někdy na systém školy. Školní psychologové bývají nápomocni začínajícím učitelům, radí jim ve stylech učení, s dobrou komunikací a vystupováním i dalšími věcmi. Poskytují jim i psychickou podporu. A v nemalé řadě připravují pro učitele a žáky užitečné semináře.

Na základě šetření jsme mohli zpozorovat, že spolupracují se všemi učiteli, ale nejvíce s třídními učiteli, kterým záleží nejvíce na své třídě, na svých svěřencích. Ti za školním psychologem chodí nejčastěji kvůli již zmíněným věcem.

Z výzkumu jsem měla možnost zjistit, co je pro školní psychology nejdůležitější ve spolupráci s učiteli. Hlavní věcí je samozřejmě komunikace mezi nimi a předávání si důležitých informací o řešených věcech. Mlčenlivost a vzájemná důvěra jsou důležitými aspekty při jejich spolupráci. Učitelé musí vědět, že to, co se psychologovi řekne, zůstane v jeho pracovně a naopak. Dalšími důležitými aspekty, které z průzkumu vyšly je vzájemný respekt jeden k druhému a osobnostní vlastnosti a jeho přístup ke spolupráci. Jsou učitelé, kteří budou chtít spolupracovat se školním psychologem a učitelé, kteří ho nepotřebují a dokáží si se vším poradit sami.

Na závěr bych chtěla dodat, že školní psychologové na školách vnímají spolupráci s učiteli velmi dobře, cítí se potřební a jsou rádi, že jsou ve škole nápomocni. A co by změnili na spolupráci? Ve spolupráci nic, ale spíše upozorňují na celkovou práci učitelů. *„Rezerva je v tom, že každý učitel má svoji práci, učí, připravuje se na hodiny, ale vzájemně si informace nepředávají. Měli by se více setkávat, bavit se o tom, co se daří či nedaří ve škole“* dodává Respondent 1, který by změnil na škole jenom tuto věc, aby se učitelé více dívali na to, co dělá ten druhý.

Respondent 4 vnímá spolupráci s učiteli podobně, velice dobře, jenom podotýká: *„vidím chybu ve školním systému, co vše za školní rok učitelé musí stihnout, nemohou se pořádně těm děckám věnovat.“*

Obr. 1 Model výsledků průzkumu
Zdroj: vlastní práce

6 Diskuze

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit postoje školních psychologů ve spolupráci s učiteli na středních školách. V teoretické části jsem představila osobnost a náplň práce školního psychologa a poté jsem přešla k řešené problematice spolupráce ve škole. V praktické části bylo průzkumným cílem zjistit pohledy školních psychologů na spolupráci s učiteli. Pro výzkum v praktické části jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru, který jsem následně vyhodnotila pomocí otevřeného kódování.

První věcí, kterou jsem se zabývala, byly začátky školních psychologů. Někteřím školním psychologům příchod do školního prostředí problémy vůbec nedělal, žádné velké obavy nepocítovali. Hodně záleží na zkušenostech a samozřejmě na tom, jak si jsou psychologové svojí prací jistí. Pokud se u začínajících psychologů objevily nějaké obavy, tak měli spíše strach z toho, jak je přijmou učitelé, zda zvládnou rozsáhlou náplň práce a budou pro školu dobrým pomocníkem.

Většina psychologů, se kterými jsem dělala rozhovor, konstatovalo, že na jejich škole před nimi školní psycholog byl. Jen u jedné školy byl školní psycholog něčím novým. Z jeho slov šlo poznat, že počáteční obavy měl jak on, tak i pedagogický sbor.

Obavy učitelů při jejich příchodu většinou necítili nebo je nevnímali. Spíše na školách, kde školní psychologové nikdy nepůsobili, bylo znát napětí: „Co asi po nás ten psycholog bude chtít?“

Lazarová a Čapková (2006, s. 3) ve svém výzkumu zjišťovaly naopak postoje učitelů ke školním psychologům. Zmínily se i o počátečních obavách. Učitelé uvádí, že se u nich objevili obavy z možných změn v jejich práci, že je budou chtít vzdělávat, řešit to, co je „pod pokličkou“ nebo je budou úkolovat. Dále uvedli, že se bojí toho, že jim budou zasahovat do zaběhlých pravidel, budou jim zasahovat do soukromí

a může u nich vyvstat otázka: „Co když mu nebudu důvěřovat?“ A dále obavy z kontroly, hodnocení a posuzování jejich schopností. Obav u učitelů je možná více, protože oni jsou ti, kteří jsou mistry ve škole a má jim tam přijít osoba, která jim má se vším radit a pomáhat.

Další řešenou částí byly nejčastější případy, při kterých se školní psycholog dostává do kontaktu s učiteli. Samozřejmě kvůli žákům a nejčastěji při vzdělávacích i výchovných problémech. Výchovné problémy, jak již víme, jsou velice rozsáh-

lé určení, můžou to být případy od menších přestupků až po nějaké větší tresty, které řeší společně.

Co mě příjemně překvapilo, tak to, že společně dosti spolupracují na vytváření klimatu třídy. Například pro prváky uspořádávají adaptační kurzy, kde se snaží stmelit jak spolužáky, tak i žáky a třídního učitele. Ale nejsou to jenom adaptační kurzy, jedná se v práci se třídou o různé semináře, přednášky na různá témata. Provádí oblasti prevence, kterou provádí společně s metodikem prevence.

A v poslední řadě jsem se dozvěděla, že školní psychologové slouží učitelům s jejich problémy, jak osobními, tak problémy školními, to například problémy s vedením školy, s rodiči žáků či osobními problémy s nějakým žákem.

Co mě udivilo, že žádný školní psycholog se nezmínil o kariérovém poradenství neboli pomoci při budoucí volbě povolání či dalšího vzdělávání, které zmiňují v teoretické části podle publikace Bruna, Markové a Nováčkové (2014).

Jaké jsou nejdůležitější věci ve spolupráci s učiteli? Z výsledků výzkumu říkám tři hlavní věci a to důvěru, komunikaci a zkušenosti. Důvěra, protože žádný vztah, spolupráce či mířená pomoc nemůže pořádně fungovat bez kapky důvěry. Těžko se s někým řeší problémy, když si nejsme tím druhým jisti, zda oni jsou ochotni nám tu pomoc poskytnout, jestli to vůbec dokáží a hlavně, jestli to zůstane jenom mezi nimi. To je jedna věc. Druhá důležitá věc je komunikace. Komunikaci zmínila většina školních psychologů, protože bez komunikace, sdělování informací by se ani spoluprací nedalo nazvat. A zkušenosti, protože se při rozhovoru s některými hodně projevilo. Mezi důležité aspekty učitelé ještě zmínili osobnostní rysy, respekt a vstřícnost.

V průzkumu se projevilo i to, na jaký úvazek školní psychologové pracují, zda na plný nebo částečný. Měl-li psycholog větší než poloviční úvazek, tak spolupráce s učiteli byla přece jen z jejich slov lepší, více se znali a vídali ve škole, měli lépe rozvrhnutou svoji práci. Jeden z nich, byl jak školním psychologem, tak i učitelem. Můj názor je, že to je na jednu stranu výhoda, v tom, že prostředí školy zná dobře, v každé třídě alespoň jednou za čtyři roky učil, viděl žáky, jak se chovají ve třídě v hodině, může si jich povšimnout i na chodbě. To platí i u učitelů. V jednom mu musím dát za pravdu, že to může být nevýhoda spíše i pro žáky, že nemusí mít k němu takovou důvěru nebo mohou mít ostych přijít za svým učitelem jako za školním psychologem. Ale co se spolupráce s učiteli týče, tak to bych řekla, že je to jednou z velkých výhod.

A když už jsem začala výhodami ve spolupráci s učiteli, budu jimi pokračovat. Ptala jsem se školních psychologů, co si oni myslí, že učitelé vidí největší výho-

dy ve spolupráci s nimi. Nejvíce si myslí, že spatřují výhodu v tom, že jim usnadňují práci, že nejsou na problémy sami a poslední asi je, že psychologové vidí věci z jiného pohledu než oni. Mají na věc trochu odlišný názor. Lazarová a Čapková (2006, s. 3, 4) uvádějí výhody ve spolupráci s učiteli, právě z pohledů učitelů. Dá se říci, že se svými výpověďmi psychologové trefili. Pro daný výzkum učitelé odpověděli, že výhodu spatřují v tom, že školní psycholog jim pomůže se třídou a v krizových situacích. Provádí ve třídě prevenci a se snaží vytvořit příznivé klima třídy. Co se týče učitelů, pomáhá jim v jejich soukromých problémech i je může nasměrovat k dalšímu vzdělání. Co učitelé vidí jako výhodu, že jsou prostředníkem ve vztahu k rodičům žáka. A nakonec dodávají, že je zbavuje zodpovědnosti.

7 Doporučení pro pedagogickou praxi

Po rozhovorech se školními psychology mám strašně dobré pocity z toho, že v mnoha věcech pomáhají ať už žákům, učitelům nebo i veškerému školnímu personálu a nabízí nejen pomoc, ale i prostor se jenom vypovídat.

Tím spíše chci říci Vám pedagogům, budoucí pedagogům nebo Vám pouhým čtenářům mé práce, abyste určitě nezavrhovali pomoc od školního psychologa, jestli se vám taková možnost na škole vyskytne. A určitě s ním jednejte tak, jak byste chtěli, aby on jednal s vámi. Takže ještě jednou, důležité ve spolupráci s učiteli je důvěra, komunikace a vzájemný respekt.

8 Závěr

Ve své práci jsem se zabývala spoluprací školního psychologa s učiteli. Cílem teoretické části bylo představit obor školní psychologie, kde jsem uvedla i historii tohoto oboru. Dále jsem charakterizovala školního psychologa, jeho náplň práce a působnost v síti školy. Hlavním cílem teoretické části byla spolupráce s učiteli, kde jsem nastínila začátky školních psychologů. Naznačila jsem jejich počáteční obavy jak ze strany psychologů, tak ze strany učitelů. Uvedla jsem činnosti, při kterých psychologové spolupracují s učiteli a jak jejich spolupráce probíhá. V závěru teoretické části jsem se věnovala výhodám popřípadě možným nevýhodám ve spolupráci.

Praktickou část jsem zaměřila na názory školních psychologů, jejich vnímání spolupráce s učiteli na středních školách. Podobně jako v teoretické části, i zde bylo zjišťováno, jaké byly začátky školních psychologů na středních školách, zda měli nějaké počáteční obavy a jaké vnímali reakce od učitelů na jejich osobu. Po průzkumném šetření jsem uvedla případy, kdy se učitelé dostávají do kontaktu s učiteli a jak tato spolupráce probíhá. Následovalo shrnutí důležitých aspektů při spolupráci s učiteli. Posledním průzkumem bylo nalezení výhod ve spolupráci, které mohou vidět učitelé.

Díky průzkumu praktické části jsem se dozvěděla, že u začátků školních psychologů hráli hlavní roli zkušenosti. Psychologové, kteří už dříve pracovali v nějakém poradenství či delší dobu na škole, příliš obavy z nového neměli. Počáteční obavy u školních psychologů se u nich objevovaly z důvodu potřeby, jestli dokáží dobře poradit, nebo zda je vůbec učitelé přijmou. Co se týče činností, kdy spolu učitelé a školní psycholog spolupracují, tak nejčastěji samozřejmě kvůli žákům, ať se jednalo o vzdělávací problémy či výchovné. Jejich spolupráce probíhá většinou formou konzultace, kdy řeší žakovu situaci. Co je nejdůležitější ve spolupráci s učiteli? Je to určitě důvěra, komunikace a respekt.

9 Seznam použité literatury

- AUGER, Marie-Thérèse, Christiane BOUCHARLAT. *Učitel a problémový žák: strategie pro řešení problémů s kázní a učením*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 121 s. ISBN 80-7178-907-0.
- BRAUN, Richard, Dana MARKOVÁ a Jana NOVÁČKOVÁ. *Praktikum školní psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014m 214 s. ISBN 978-80-247-4640-1.
- ČAPEK, Robert. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 184 s. ISBN 978-80-247-4640-1.
- ČAPKOVÁ, Dagmar. *Učitel' učitel'ov: J. A. Komenský a učitel'ská profesia*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 1992, 200 s. ISBN: 800-80-1201-3.
- ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 656 s. ISBN 80-7178-463-X.
- GAJDOŠOVÁ, Eva, Gabriela HERÉNIOVÁ a Marta VALIHOROVÁ. *Školská psychológia*. Bratislava: Stimul, 2010. 193 s. ISBN 978-8089236-81-7.
- HVOZDÍK, Ján. *Základy školskej psychológie: celoštátna vysokoškolská učebnica pre učitel'ov fakúlt vysokých škôl*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 1986, 354 s.
- KAVENSKÁ, Veronika, Eleonora SMÉKALOVÁ a Jan ŠMAHAJ (2011). Výzkum v oblasti školní psychologie v ČR. *E-psychologie* [online], 5 (4), 55-67 [cit. 2015-04-20]. Dostupný z WWW: <http://e-psycholog.eu/pdf/kavenska-et al.pdf>. ISSN 1802-8853.
- KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2012, 164 s. ISBN 978-80-262-0052-9.
- LANGER, Stanislav. *Modely a klíče pro psychologickou diagnostiku žáků: výběr z původní publikace Modely pro psychologickou diagnostiku a výchovu žáků*. 1. vyd. Hradce Králové: Kotva, 2006, 215 s. ISBN 80-902210-5-x.
- LAZAROVÁ, Bohumíra. Školní psycholog. In: KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, s. 54-61. ISBN 978-80-247-4502-2.
- LAZAROVÁ, Bohumíra, Miroslava ČAPKOVÁ. Klima školy: K otázkám spolupráce učitelů se školním psychologem. *Škola a zdraví 21* [online]. Brno 2006, 1-7 s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné z:

- http://www.ped.muni.cz/z21/2006/konference_2006/sbornik_2006/pdf/042.pdf
- LINHARTOVÁ, Dana. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2000, 257 s. ISBN 80-7157-476-7.
- ONDRÁČKOVÁ, Lenka. Výchovní poradce. In: KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, s. 29-37. ISBN 978-80-247-4502-2.
- PAŘÍZEK, Vlastimil. *Učitel a jeho povolání: (analýza učitelské profese)*. 1. vyd. Praha: SPN, 1988, 124 s.
- PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004, 472 s. ISBN 80-200-1086-6.
- PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 154 s. ISBN 80-7178-621-7.
- RAMPS-VIP III. *Zaměření projektu*. NUV.CZ [online]. 2011-2015 [cit. 2015-04-17]. Dostupné z WWW: <http://www.nuv.cz/ramps/zvyrazneny-text>.
- STARY, Karel. *Profesní rozvoj učitelů: podpora učitelů pro zlepšování výsledků žáků*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2012, 188 s. ISBN 978-80-246-2087-9.
- SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. 1. české vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, 246 s. ISBN 80-244-0249-1.
- ŠAFROVÁ, Alena. Školní speciální psycholog. In: KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, s. 62-75, ISBN 978-80-247-4502-2.
- ŠEĐOVÁ, Klára. Analýza kvalitativních dat. In: ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 207-247. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ŠTECH, Stanislav a Jana ZAPLETALOVÁ. *Úvod do školní psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 230 s. ISBN 978-80-262-0368-1.
- ŠVAŘÍČEK, Roman. Hlubkový rozhovor. In: ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 159-184. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ŠVAŘÍČEK, Roman. Kvalitativní přístup a jeho teoretická a metodologická východiska. In: ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 12-27. ISBN 978-80-7367-313-0.
- UNIE PSYCHOLOGICKÝCH ASOCIACÍ ČR. *Asociace školní psychologie*. UPCR.cz [online]. 2008-2015 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://www.upacr.cz/index.php?lng=cs&kap=pedagogic>.

VACKOVÁ, Michaela a Lenka ONDRÁČKOVÁ. Školní metodik prevence. In: KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, s. 51-61. ISBN 978-80-247-4502-2.

WALLERT, Dušan. *Školní poradenská pracoviště v rámci středního školství se zaměřením na práci školního psychologa*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Mendelova univerzita v Brně. Vedoucí práce Helena Fejtarová.

ZAPLETALOVÁ, Jana. Co dělá školní psycholog? Kritická místa profese. *Psychologie* [online]. 2001, 51 (5): 36-46 s. [cit. 2015-04-20]. ISSN 2336-2336. Dostupné z: file:///C:/Users/home/Desktop/Pedag_2001_m%C4%8D_04_Co-d%C4%9Bl%C3%A1_36_46.pdf

Přílohy

A Okruh otázek

1. Co je vaší náplní práce ve škole?

2. Jste ve škole na plný nebo částečný úvazek?

- Pracujete ve škole jenom jako školní psycholog nebo i vyučujete?
- Pracujete v pedagogicko-psychologických centrech?
- Jaké je Vaše další zaměstnání?

3. Jak dlouho pracujete na této škole?

4. Jaké byly vaše začátky na škole?

- Z čeho jste měl/a při nástupu jako začínající psycholog největší obavy?
- Jak na Vás ze začátku reagovali učitelé?

5. Při jakých činnostech či potížích, které řešíte, se dostáváte do kontaktu s učiteli?

- S jakými případy se na Vás obracejí nejčastěji?
- Jak probíhá Vaše spolupráce s učiteli?
- Jaké konkrétní služby poskytujete přímo učitelům?

6. V čem si myslíte, že učitelé vnímají největší plusy ve spolupráci s Vámi?

- V čem si naopak myslíte, že mohou vidět mínusy?

7. Vy pomáháte učitelům, jakou pomoc očekáváte vy od nich?

8. Co si myslíte, že je nejdůležitější při spolupráci s učiteli?

9. Jak vnímáte spolupráci s učiteli na této škole? Zlepšil/a byste něco ve spolupráci s nimi v budoucnu?

B Analýza dat

Začátky:

- bez obav
- s obavami

Obavy:

- náplň práce
- užitečnost
- kultura školy

Reakce učitelů:

- pozitivní
- nevěděli, co očekávat
- objevení důvěry

Kontakt s učiteli:

- výchovné problémy
- vzdělávací problémy
- problémy učitelů
- osobní problémy studentů
- práce se třídou
- zdravotní problémy žáka

Spolupráce:

- konzultace žáci
- aktivity
- jak učit
- prevence
- nespolupracující učitelé

Důležitost spolupráce:

- komunikace
- respekt a vstřícnost
- důvěra

- charakter osob
- podmínky školy
- tvořivost psychologa

Výhody spolupráce:

- usnadnění práce
- čas
- jiný pohled
- odborníci